

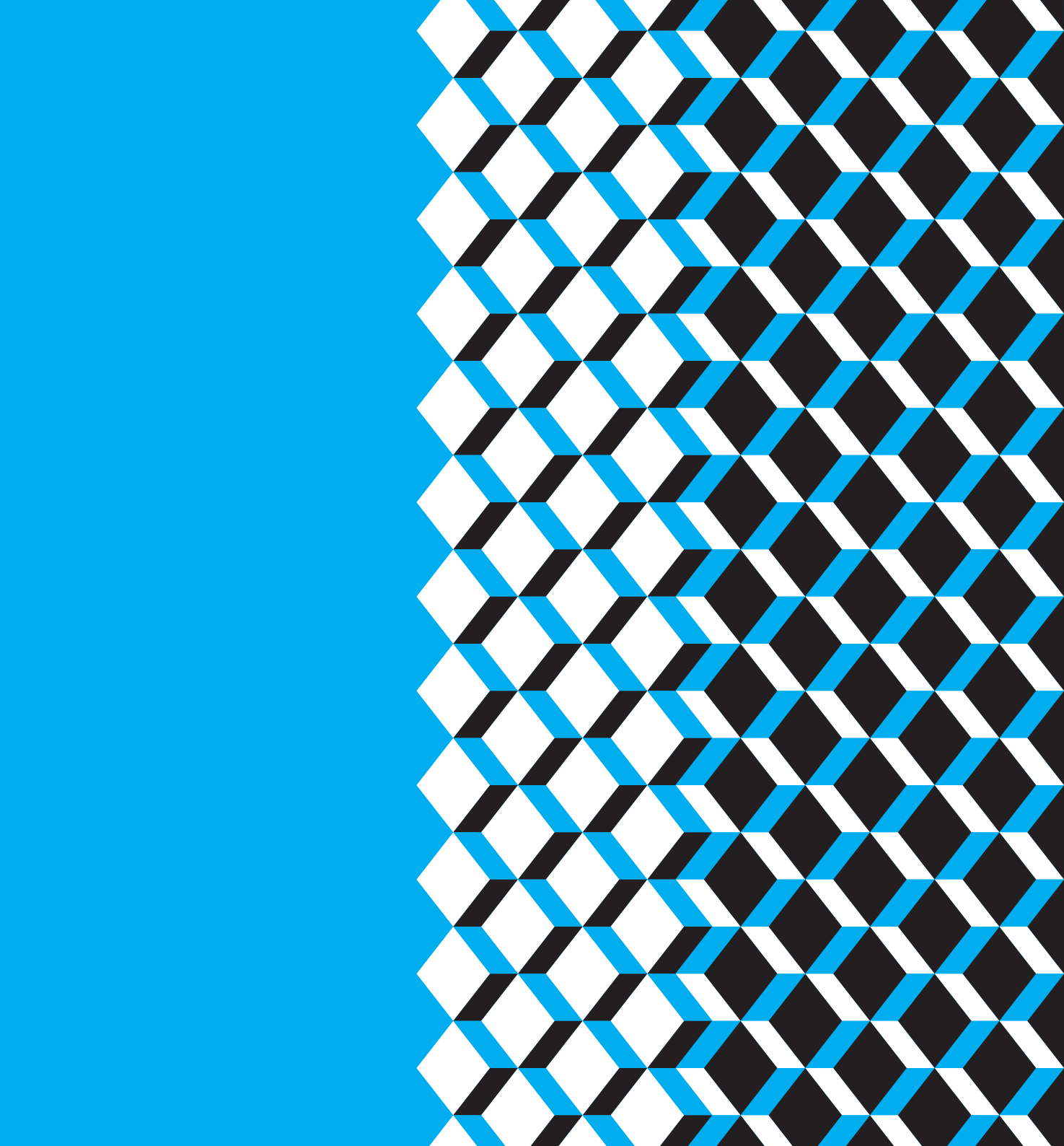
Jaki program edukacji kulturowej w Krakowie?

Diagnoza edukacji
w obszarze kultury

REGION

ROZWÓJ

REFLEKSJA

Przede wszystkim powinno się pomyśleć o ludziach, którzy zajmują się edukacją dzieci, i postarać się, aby czuli się docenieni. Myślę, że w wymiarze finansowym to nigdy nie nastąpi, bo pracuję w tym zawodzie 15 lat i jest cały czas tak samo źle. Natomiast rozwojowo [powinno to nastąpić], o czym między innymi wyrażnie mówiliśmy podczas konsultacji dotyczących strategii rozwoju kultury, czyli o edukacji, wsparciu edukacyjnym i rozwojowym ludzi, którzy mają edukować. Mam problem z tym, że wymaga się od nas bardzo dużo, my to robimy – co się nazywa frajerstwem troszkę... – ale nie idą za tym żadne dofinansowania.

Z mojej perspektywy ważne jest oddemonizowanie kultury samej w sobie. Nawyki czy postrzeganie nabyte przez doświadczenia szkolne kładą się [na niej] cieniem.

Szkoła jest bardzo skoncentrowana na programach, na treściach itd., a z kolei instytucje kultury czasem czują się takimi samotnymi wyspami i takimi królestwami samoistnymi, robią co prawda fascynujące rzeczy, ale to się „nie styka”.

Zajmujemy się edukacją teatralną, która jest elementem szeroko pojętej edukacji kulturalnej czy nawet kulturowej, ponieważ jesteśmy przekonani, że to ma sens. To, co w naszym odczuciu zapewniamy, to bycie razem. Myślę, że to jest bardzo istotne w naszej pracy, że stwarzamy taką przestrzeń, w której ludzie mogą coś razem robić.

Bo naszą zasadą jest tutaj, że oni [tj. dzieci lub młodzież] wymyślają, co chcą zrobić sami, ale też robią to sami. Czyli [chodzi o to], żeby mieli poczucie większej odpowiedzialności za to [co się dzieje], więcej satysfakcji, ale też zaangażowania. Bo kiedy oddajemy działanie w ich ręce, to widzimy, jak rośnie ich zaangażowanie i poczucie odpowiedzialności.

Powyższe cytaty pochodzą z wywiadów zrealizowanych w ramach badań terenowych z animator(k)ami, nauczyciel(k)ami i edukator(k)ami w Krakowie.

Wprowadzenie

Niniejszy raport został opracowany na zlecenie Urzędu Miasta Krakowa. **Powstał na podstawie przeprowadzonej diagnozy obejmującej realizację badań terenowych** (przeprowadzone zostały wywiady pogłębione z animator(k)ami, edukator(k)ami i nauczyciel(k)ami; ankiety w gronie osób i instytucji /organizacji zajmujących się edukacją, kulturą, współpracą z dziećmi i młodzieżą; wizyty studyjne w placówkach organizujących zajęcia, pomoc i wsparcie dla dzieci i młodzieży; analiza danych zastanych obejmujących dokumenty, raporty, publikacje związane z diagnozowanym obszarem) **oraz warsztaty diagnostyczne z interesariusz(k)ami programu i ekspert(k)ami** (przeprowadzone zostały spotkania z potencjalnymi uczestni(cz)kami i realizator(k)ami programu oraz z przedstawiciel(k)ami innych miejskich programów edukacji kulturowej i kulturalnej w Polsce).

W toku realizacji diagnozy został uzgodniony główny cel niniejszego raportu. Wskazuje on kluczowe zagadnienia odnoszące się do pytania: **jaki powinien być program (rozwoju) edukacji kulturowej w Krakowie (KPEK)**. Jest to bardzo ważne stwierdzenie w kontekście wyboru pomiędzy skierowaniem działań w programie w stronę rozwoju edukacji kulturowej lub w stronę rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej. To rozróżnienie i uzasadnienie wyboru zostaną wyjaśnione w kolejnych częściach raportu. Raport nie jest kompendium wiedzy o stanie edukacji w obszarze kultury w Krakowie, jest zbiorem pomysłów (wynikających z badań i warsztatów partycypacyjnych) na program (rozwoju) edukacji kulturowej w Krakowie.

Analizując ten obszar działań w mieście, należy pamiętać o tym, że z jednej strony można poruszać temat edukacji w obszarze kultury (np. walorów edukacyjnych w ramach działalności kulturalnej), a z drugiej temat kultury w edukacji (np. roli kultury i sztuki w pracy placówek oświatowych). Można mówić o edukacji i animacji (działaniach skoncentrowanych na długofalowych

procesach rozwoju kompetencji społeczno-kulturowych); można również mówić o edukacji kulturalnej i artystycznej (czyli np. o zajęciach rozwijających kapitał kulturowy i umiejętności artystyczne). W niniejszym raporcie za punkt oparcia wybraliśmy koncepcję edukacji kulturowej, której założenia prezentujemy w rozdziale *Edukacja kulturowa – pojęcie kluczowe i zbędne*.

Program (rozwoju) edukacji kulturowej w Krakowie to w zamierzeniu nowy miejski program, w ramach którego powstanie **przestrzeń (1) kooperacji, (2) rozwoju, (3) wsparcia i (4) docenienia animatorów_ek, instruktorów_ek, artystów_ek, nauczycieli_ek i edukatorów_ek (współ)pracujących nad rozwojem działań skierowanych do dzieci i młodzieży** jak też w przyszłości do wszystkich mieszkańców i mieszkank Krakowa. Program ma się kierować założeniami edukacji kulturowej. **Program ma być realizowany w szkołach i placówkach oświatowych, w instytucjach kultury, w placówkach pomocy społecznej, w społecznych świetlicach i miejscach aktywności lokalnej – zarówno w placówkach publicznych, jak i pozarządowych, prywatnych i nieformalnych** – w tych miejscach, gdzie Miasto Kraków jest zaangażowane jako organizator, mecenas finansowy czy partner merytoryczny.

Kooperacja	Lepsze środowisko współpracy dla osób i instytucji zajmujących się edukacją w kontekście szeroko pojętej kultury
Rozwój	Wprowadzanie zmiany – rozwój kompetencji zespołów i rozwój zasobów placówek
Wsparcie	Podpora dla animatorów_ek, edukatorów_ek i nauczycieli_ek w sytuacjach wymagających pomocy
Docenienie	Uhonorowanie zasług, zaangażowania i dorobku w obszarze edukacji kulturowej

Tab. 1. Funkcje programu

Program będzie związany z realizacją celów Programu Rozwoju Kultury w Krakowie do roku 2030^[1], Programu Młody Kraków 2.0^[2], Programu Otwarty Kraków^[3], Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa^[4] i zadań wynikających z rozwoju edukacji i oświaty w Krakowie.

Odbiorcy_czynie programu	Beneficjenci_tki programu
Ludzie: nauczyciele_ki, animatorzy_ki, instruktorzy_ki, edukatorzy_ki, trenerzy_ki, artyści_stki, pracownicy_ki socjalni pracujący w Krakowie	Dzieci i młodzież w Krakowie – wraz z opiekunami, rodzicami
Placówki: instytucje kultury, szkoły i inne placówki oświatowe, młodzieżowe domy kultury, szkoły artystyczne, placówki pomocy społecznej, fablabry, świetlice szkolne, społeczne i środowiskowe, miejsca aktywności lokalnej	

Tab. 2. Odbiorcy i beneficjenci programu

[1] Dokument dostępny online: <http://krakow.pl/zalacznik/283804> [dostęp 15.02.2020].

[2] Dokument dostępny online: www.bip.krakow.pl/_inc/rada/uchwaly/show_pdf.php?id=104316 [dostęp 15.02.2020].

[3] Dokument dostępny online: <https://otwarty.krakow.pl/zalacznik/301975> [dostęp 15.02.2020].

[4] Dokument dostępny online: https://www.bip.krakow.pl/_inc/rada/posiedzenia/show_pdfdoc.php?id=79537 [dostęp 15.02.2020].

Bezpośrednimi odbiorcami programu będą osoby i placówki^[5] zajmujące się edukacją, prowadzeniem działań, współpracą i wsparciem skierowanym do dzieci i młodzieży – w obszarze szeroko pojętej kultury, sztuki, dziedzictwa kulturowego, działań społecznych, środowiskowych i obywatelskich.

Beneficjent(k)ami programu będą dzieci i młodzież w Krakowie – wraz z opiekunami, rodzicami i innymi mieszkańcami Krakowa. Program przełoży się na **rozwój działań realizowanych z dziećmi i młodzieżą** – zakres, jakość i powiązanie z horyzontalnymi celami polityki społecznej oraz edukacyjnej w Krakowie.

W ramach programu zostaną uruchomione działania, których celem jest **(1) wsparcie rozwoju kompetencji** osób oraz rozwoju potencjału placówek; **(2) wspomaganie realizacji działań** w obszarach łączących kulturę, sztukę, animację, edukację; **(3) kooperacja środowiska i tworzenie sieci osób** pracujących z dziećmi i młodzieżą oraz **(4) docenienie** dorobku i zaangażowania tego środowiska.

Niniejsze założenia wynikają z czterech głównych przesłanek, które zostały ustalone w toku realizacji diagnozy. Po pierwsze, obszar kultury w Krakowie charakteryzuje się wielkim potencjałem w zakresie prowadzonej działalności, liczby aktywnych podmiotów kultury (sektor publiczny, sektor NGO, sektor kreatywny), liczby twórców_czyń, edukatorów_ek i animatorów_ek, co przekłada się na bogactwo oferty edukacyjnej w obszarze kultury – w mniejszym zakresie potrzebny jest program rozwoju liczby działań, a w większym zakresie – ich jakości, powiązań oraz dostępności ze względu na szczególne potrzeby. Po drugie, uczestnicy_czki badań wskazywali na potrzebę równowagi i subsydiarności w zakresie zarządzania strategicznego obszarem kultury – w mniejszym zakresie potrzebują oni kolejnej strategii obszarowej, a w większym zakresie programu operacyjnego dla edukacji

[5] Placówka to w naszym rozumieniu każda instytucja lub organizacja z programem skierowanym do dzieci i młodzieży w szeroko pojętym obszarze kultury, edukacji, wsparcia rozwoju, aktywności lokalnej itp.

związanego z finansowaniem jej rozwoju. Po trzecie, edukacja kulturalna i artystyczna to silna strona działań w obszarze kultury Krakowa, a słabością jest horyzontalne powiązanie działań edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży – w oświacie, kulturze i polityce społecznej. Po czwarte, punktem wyjścia dla niniejszego programu powinno być – w opinii uczestników_czek diagnozy – maksymalne otwarcie się na wszelką aktywność edukacyjną, animacyjną, obywatelską i społeczną, wykorzystującą zasoby kultury, aby beneficjent(k)ami programu mogły być różnorodne podmioty i osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą.

MOŻLIWE DZIAŁANIA W RAMACH PROGRAMU:

- └ organizacja szkoleń i warsztatów kompetencyjnych,
- └ wsparcie dla animatorów_ek i nauczycieli_ek w zdobywaniu certyfikatów i umiejętności (awanse zawodowe),
- └ udzielanie stypendiów i nagród,
- └ realizowanie projektów i przedsięwzięć wnoszących nową jakość w działania skierowane do dzieci i młodzieży,
- └ opracowywanie i wdrażanie projektów rozwoju dla poszczególnych placówek / typów placówek, obszarów czy formatów działań,
- └ opracowywanie szkolnych programów edukacji kulturowej wraz mechanizmami finansowania działań kulturalnych i artystycznych,
- └ organizowanie wizyt studyjnych i grup samorozwojowych,

- rzecznictwo dzieci i młodzieży (komunikowanie ich potrzeb, oczekiwań, problemów, z którymi się zmagają),
- organizowanie spotkań i konferencji, wydawanie publikacji.

Raport opiera się na koncepcji edukacji kulturowej opracowanej przez Martę Kosińską^[6] i rozwiniętej przez Marka Krajewskiego^[7] w związku z pracą nad ogólnopolskim programem Bardzo Młoda Kultura. Edukacja kulturowa, w kontekście programu KPEK, to działania, które charakteryzuje:

- projektowanie, testowanie i wdrażanie rozwiązań, w ramach których dzieci i młodzież mogą wziąć udział w aktywnościach, mogą odwiedzać przygotowane dla nich placówki, gdzie otrzymają **wsparcie i pomoc, gdzie zrealizują swoje pomysły, prawa, pasje i idee**, gdzie będą się uczyć, jak żyć w społeczeństwie oraz jak krytycznie interpretować kulturę;
- budowanie **dobrych relacji** dzieci i młodzieży z grupami odniesienia (inni rówieśnicy, dorośli, społeczność lokalna, edukatorzy), co jest powiązane z kształtowaniem **przyjaznego im środowiska rozwoju i edukacji** (zaufanie społeczne do placówek; bezpieczeństwo w placówkach, brak barier w dostępie, działania antydyskryminacyjne i antyprzemocowe);
- **wykorzystanie kultury** – w tym sztuki, literatury, dziedzictwa, przyrody – jako narzędzia do kształtowania ważnych społecznie umiejętności i postaw, w szczególności związanych ze współpracą, odpowiedzialnością,

[6] Definicja edukacji kulturowej opracowana przez Martę Kosińską: <http://cpe.poznan.pl/dictionary/edukacja-kulturowa/> [dostęp 15.02.2020].

[7] Informacje o programie znajdują się na stronie jego ogólnopolskiego operatora – Narodowego Centrum Kultury: <https://nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/bardzo-mloda-kultura/o-programie> [dostęp 15.02.2020].

kompetencjami komunikacyjnymi – w tym międzykulturowymi, kreatywnością i innowacyjnością w działaniu;

wzmacnianie **poczucia sprawstwa i podmiotowości** dzieci i młodzieży, czyli również pełna realizacja przysługujących im praw wynikających z uchwał lokalnych, ustaw państwowych i konwencji międzynarodowych.

Działania w obszarze kultury	Rozwój dzieci i młodzieży
<ul style="list-style-type: none"> - praca środowiskowa (prowadzenie świetlic), - animacja społeczno-kulturowa, - edukacja kulturalna, - edukacja artystyczna, - organizacja wydarzeń i festiwali kulturalnych, - edukacja obywatelska i medialna, - organizacja zajęć i aktywności pozalekcyjnych, - prowadzenie lekcji i zajęć w szkołach. 	<ul style="list-style-type: none"> - wzmacnianie sprawczości i podmiotowości, - rozwój kompetencji społecznych i kulturowych, - budowanie relacji i integracja społeczna, - działania antydyskryminacyjne, - rozwój aktywności obywatelskiej i związków z miejscem życia, - świadomość własnych praw, - rozwój zaradności i odpowiedzialności (sprawstwa), - rozwój odpowiedzialności za środowisko życia, w tym kwestia zrównoważonego rozwoju.

Tab. 3. Edukacja kulturowa jako działanie skierowane na wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży w ramach systemu edukacji formalnej i pozaformalnej

Edukacja kulturowa nie ogranicza się do jednego wybranego schematu działań, ale jest wynikiem **uważnego i poważnego traktowania dzieci i młodzieży jako partnerów**, osób godnych zaufania i współtwórców przedsięwzięć edukacyjnych. Edukacja kulturowa nie jest odgórną rewolucją czy innowacją, raczej wnosi do placówek kultury nową perspektywę edukacji

i kluczowych kompetencji, a do placówek edukacji – bardziej otwartą koncepcję kultury jako środowiska rozwoju^[8]. Tym samym edukacja kulturowa jest odpowiedzią na przemiany kultury i edukacji (nowa rola instytucji kultury^[9], przemiany systemu edukacji, nowe koncepcje kultury i uczestnictwa w kulturze). **Dzieci i młodzież nie dzielą placówek wedle sektorów; dzielą je na te obdarzane zaufaniem i te, które są im nieprzyjazne.** Niezależnie od formatu, metod działania, sposobu funkcjonowania.

Program może powstać dzięki współpracy osób i placówek, które są zainteresowane wzmocnieniem swojego potencjału w zakresie edukacji kulturowej i jednocześnie realizacją celów miejskich polityk publicznych odnoszących się do dobrostanu dzieci i młodzieży w Krakowie. Miasto Kraków opierając się na zasadzie subsydiarności i pomocniczości, przygotowuje (z wykorzystaniem partycypacji i we współpracy ze środowiskiem) **pakiet projektów i przedsięwzięć do wykorzystania przez animatorów_ki, edukatorów_ki i nauczycieli_ki.**

Program ten, zgodnie z wypracowanymi założeniami, ma wzmocniać liczne pozytywne trendy w obszarze edukacji i kultury w Krakowie oraz niwelować bariery w dostępie do kluczowych zasobów warunkujących rozwój działań edukacyjnych i animacyjnych w obszarze kultury. **Program ma wskazywać wartościowe i oczekiwane przez środowisko – w kontekście rozwoju edukacji kulturowej – mechanizmy wsparcia, a nie narzucać rozwiązania lub wymuszać sposoby i metody działań placówek biorących w nim udział.** Zasadą programu będzie **łączenie oddolnej wiedzy praktycznej z potencjałem zarządzania miejskim programem** (alokacja odpowiednich zasobów, koncentracja na rozwoju edukacji kulturowej).

[8] Polecamy numer czasopisma „Kultura Współczesna” pt. „Zwrot edukacyjny w kulturze”:

[9] Polecamy publikację *Po co nam instytucje kultury?* wydaną przez Małopolski Instytut Kultury w Krakowie autorstwa Marka Krajewskiego: <http://mik.krakow.pl/2020/01/10/po-co-nam-instytucje-kultury/> [dostęp 15.02.2020].

Punkt wyjścia. Kultura i edukacja kulturowa w Krakowie

Kraków jest miastem o bardzo rozwiniętym ekosystemie kultury, co wynika z jego metropolitarnego charakteru, bogatego dziedzictwa i tradycji z przeszłości, funkcjonowania dużej liczby uczelni wyższych, z czym związana jest duża liczba studentów, oraz dużą liczbą turystów napędzających przemysł czasu wolnego i przemysł kreatywny, do których z pewnością można zaliczyć kulturę.

Zgodnie z *Raportem o polskich metropoliach 2019*^[1] „Kraków, obok Warszawy, jest najlepiej rozwiniętą polską metropolią, centrum wiedzy, edukacji i kultury. Miasto ma ugruntowany wizerunek oraz ogromny potencjał rozwojowy, m.in. w obszarze budowania nowoczesnej, opartej na wiedzy gospodarki”. Dalej można przeczytać: „W obszarze Kapitału Kultury i Wizerunku Kraków jest zdecydowanym liderem wśród polskich metropolii, pomimo niższej dynamiki rozwoju w ramach kapitału w porównaniu do poprzedniego badania. Wynika to przede wszystkim z ogromnej popularności miasta wśród turystów krajowych i zagranicznych oraz bogatej oferty kulturalnej. (...) Miasto zapewnia (...) rozrywkę zarówno dla amatorów kultury wysokiej (teatry, koncerty), jak i kultury życia codziennego (koncerty rozrywkowe, kina, restauracje)”. Z tej perspektywy Kraków jest drugim po Warszawie centrum kultury w Polsce.

[1] *Raport o polskich metropoliach 2019* wydany przez PWC, <https://www.pwc.pl/pl/publikacje/2019/raport-o-polskich-metropoliach-2019.html> [dostęp 17.09.2020].

Zgodnie z raportem *Bilans kompetencji. Wybrane segmenty branży kreatywnej*^[2], „Branża kreatywna w Krakowie jest reprezentowana przez niemal każdy typ działalności, od agencji reklamowych, projektowych i artystycznych po branżę filmową i firmy obsługujące studia filmowe. Charakterystyczną cechą tej branży jest jej ogromne rozproszenie, przewaga przedsiębiorstw małych i średnich oraz wzajemne powiązania wynikające ze współpracy przy projektach przekraczających możliwości jednej firmy. Pomimo że żaden z funkcjonujących lokalnie podmiotów nie ma statusu światowego czy choćby europejskiego lidera, Kraków jest miejscem organizacji licznych ponadregionalnych spotkań i festiwali. Kraków jest często wymieniany jako jeden z najważniejszych punktów na kulturalnej i podróżniczej mapie Europy obok takich miast regionu jak Praga, Budapeszt czy Berlin. Dzięki tej rozpoznawalności łatwiej jest przyciągnąć znane nazwiska oraz łatwiej zorganizować wydarzenie o randze międzynarodowej – dotyczy to zarówno festiwali artystycznych, jak i targów czy konferencji. Dzięki wielu imprezom kulturalnym Kraków zapewnia wysoką ekspozycję branży kreatywnej. Krakowskie Biuro Festiwalowe, czyli najaktywniejszy gracz na lokalnym rynku organizacji wydarzeń kulturalnych, realizuje wiele imprez o randze ogólnopolskiej i międzynarodowej. Uwzględniając inicjatywy innych jednostek samorządowych oraz osób i instytucji prywatnych, Kraków może zostać uznany za liczącą się ośrodek festiwalowy w skali europejskiej”.

Baza ngo.pl wymienia co najmniej 739 aktywnych organizacji pozarządowych w Krakowie, w obszarze kultura, sztuka, tradycja. Miasto Kraków prowadzi bardzo szeroki mecenat skierowany do tych organizacji, głównie poprzez organizację otwartych konkursów ofert na realizację zadań z zakre-

[2] *Bilans kompetencji. Wybrane segmenty branży kreatywnej* został przygotowany na zlecenie Urzędu Miasta Krakowa przez Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Interdyscyplinarne Centrum Badań i Rozwoju Organizacji Uniwersytet Jagielloński i jest dostępny online: <http://www.ceapp.uj.edu.pl/documents/4628317/29bc6b87-929e-48c1-8267-3160c8def5e3> [dostęp 17.09.2020].

su kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Konkursy zaplanowane na 2020 rok obejmują następujące obszary: muzyka, teatr, literatura, film, sztuki plastyczne, intermedia, projekty interdyscyplinarne, kultura cyfrowa, edukacja kulturowa, prowadzenie działalności kulturalnej w księgarniach stacjonarnych, prowadzenie działalności kulturalnej w kinach studyjnych, przedsięwzięcia wspierające zarządzanie dziedzictwem kulturowym Krakowa; wsparcie oddolnych ruchów muzycznych: chóry i orkiestry amatorskie/półprofesjonalne, rzemiosło artystyczne, sztuka ludowa, dziedzictwo niematerialne Krakowa, przemysły kreatywne: design, moda, promocja talentów. Warto zwrócić uwagę na rozwój konkursu skierowanego na edukację kulturową. Ważną kwestią są horyzontalne priorytety współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi takie jak: inkluzywność – uwzględnianie potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami; działania proekologiczne; promocja różnorodności kulturowej i dialogu międzykulturowego; wprowadzanie elementów edukacji kulturowej; współpraca sieciowa (współpraca mimo konkurencji), czyli projekty sieciowe uwzględniające zaangażowanie od 3 do 5 partnerów. Są to bardzo istotne kwestie dla rozwoju KPEK.

Kraków ma również bardzo rozwiniętą sieć publicznych, pozarządowych, społecznych i prywatnych instytucji kultury. Są to stałe, umiejscowione na mapie społecznej placówki prowadzące działalność edukacyjną, integracyjną, kulturalną, artystyczną, społeczną, obywatelską. W placówkach tych znajdują się zespoły animatorów, edukatorów, instruktorów, pedagogów, twórców, artystów, którzy wspólnie, kooperując ze sobą, tworzą bogatą ofertę działań – w tym ofertę skierowaną do dzieci i młodzieży.

W niniejszej diagnozie skupiliśmy się na placówkach, dla których organizatorem jest Miasto Kraków, funkcjonujących jako publiczne samorządowe instytucje kultury, placówki oświatowe (młodzieżowe domy kultury i szkoły artystyczne) oraz placówki (świetlice) działające w ramach Programu Aktywności Lokalnej. Podsumowując, ekosystem tworzy 160 placówek o charakterze instytucji kultury; 18 centrów aktywności lokalnej PAL; 22 placówki oświatowe o charakterze młodzieżowych domów kultury i szkół artystycz-

nych. W sumie jest to 200 miejsc, w których toczy się całoroczna działalność związana z kulturą, sztuką, dziedzictwem, animacją społeczno-kulturową, edukacją artystyczną i kulturalną. Dla przykładu można wskazać, że krakowskie samorządowe instytucje kultury zgodnie z danymi przedstawionymi w Raporcie o stanie miasta 2019 zrealizowały w tym roku prawie 23 tysiące projektów o charakterze edukacyjnym. Z kolei w młodzieżowych domach kultury, gdzie przeważają zajęcia artystyczne, w roku 2018/2019 odbywało się aż 1111 różnorodnych form zajęć artystycznych (głównie cyklicznych, obejmujących wiele cotygodniowych zajęć). W stałych formach zajęć prowadzonych w MDK-ach uczestniczy rocznie ok. 16–17 tysięcy uczniów. Warto też wskazać, że jednym z priorytetów polityki edukacyjnej Krakowa jest rozwijanie innowacyjnych projektów i wzbogacanie oferty zajęć pozalekcyjnych. W szkołach funkcjonują liczne zespoły artystyczne, kluby i koła zainteresowań, a w większości szkół podstawowych znajdują się świetlice, których program może być rozwijany z wykorzystaniem zasobów kultury.

Należy również wskazać, że działalność prowadzona w szkołach publicznych i niepublicznych, miejskich szkołach artystycznych, młodzieżowych domach kultury, miejskich instytucjach kultury, samorządowych centrach aktywności lokalnej nie wyczerpuje jeszcze szerszej puli placówek tworzących ekosystem kultury i działań skierowanych do dzieci i młodzieży. Można ponadto wyróżnić: niepubliczne świetlice dla dzieci i młodzieży; niepubliczne placówki oświatowe o charakterze młodzieżowego domu kultury / ogniska artystycznego; organizacje pozarządowe pracujące z dziećmi i młodzieżą; państwowe szkoły artystyczne w Krakowie; niepubliczne i publiczne szkoły o profilu artystycznym / z klasami artystycznymi; instytucje kultury Województwa Małopolskiego w Krakowie; państwowe instytucje kultury w Krakowie; metodyczne placówki doskonalenia nauczycieli, Zarząd Zieleni Miejskiej (prowadzący np. Centrum Edukacji Ekologicznej Symbioza); prywatne placówki edukacyjne; instytucje zajmujące się kreatywną edukacją (popularne jest programowanie, kodowanie, nauka rysunku itp.); pozarządowe lub prywatne pracownie / instytucje twórcze; instytuty kulturalne innych

państw, jak np. Instytut Goethego; uniwersytety (wydziały i całe placówki prowadzące bogatą działalność twórczą i artystyczną); niezależne festiwale, w tym dla dzieci; prywatne szkoły tańca dla dzieci; księgarniokawiarnie z programem dla dzieci; kluby i świetlice spółdzielni mieszkaniowych; instytucje harcerskie, instytucje o charakterze MakerSpace lub FabLab i kina studyjne.

Wszystkie te organizacje i placówki zapewniają program działań skierowanych do dzieci i młodzieży. Jest on niezwykle różnorodny. Większość czasu dzieci spędzają w szkole, na lekcjach (często poruszających temat kultury) i zajęciach pozalekcyjnych (często organizowanych w placówkach kultury). Następnie można się udać na inne zajęcia: do szkoły muzycznej, młodzieżowego domu kultury, świetlicy środowiskowej czy centrum kultury. Inną opcją są czasowe projekty i przedsięwzięcia – organizowane np. przez organizacje pozarządowe, gdzie można rozwijać swoją aktywność lokalną i partycypację w działaniach społecznych / obywatelskich. Dalej są wydarzenia artystyczne i festiwale, w ramach których można być widzem, ale też wolontariuszem. Biblioteki dają dostęp do książek i multimediów oraz innej „infrastruktury wiedzy”. Ważne dla młodzieży są też tzw. miejsca trzecie, gdzie sami, w gronie rówieśników, mogą spędzać czas, tworząc własne strefy kultury, rozrywki, działań twórczych itp.

Dla KPEK ważna jest kwestia dostępności tej oferty oraz jakości, wartości, które procesualnie wspierają rozwój młodych osób, ich relacje, kompetencje społeczno-kulturowe. Ważne jest zrozumienie wielu szczególnych potrzeb i branie ich pod uwagę w projektowaniu tych działań. To może być kwestia niepełnosprawności; odmienności związanej z brakiem poczucia bezpieczeństwa i wsparcia; a także kwestia wsparcia wychowawczego, trudnej sytuacji domowej (np. przemoc, niedożywienie); nieposiadania zasobów finansowych, zamieszkiwania osiedli charakteryzujących się problemami społecznymi. To pytanie o to, jak kultura może być narzędziem inkluzji społecznej i działalności pomocowej. A także o to, jak zwiększyć obecność w tym ekosystemie edukacji i kultury dzieci i młodzieży, które – z różnych przyczyn – pozostają poza nim.

Niniejszy rozdział można zakończyć krótką analizą SWOT edukacji kulturowej w Krakowie.

Słabe strony	Silne strony
<ul style="list-style-type: none"> - słabe powiązania międzysektorowe (kultura, oświata, pomoc społeczna), - brak zorganizowanego systemu wsparcia dla rozwoju edukacji kulturowej (specjalnego programu), - niewystarczający zakres usług pomocowych związanych ze wsparciem dzieci i młodzieży (poprzez animację środowiskową), - niedoinwestowanie kadry placówek kultury i placówek wychowania pozaszkolnego (niski status społeczny i zarobki, przewaga umów zleceń), - strukturalne problemy oświaty. 	<ul style="list-style-type: none"> - bogaty ekosystem działalności kulturalnej i liczne placówki zajmujące się działalnością kulturalno-społeczną, - infrastruktura i plany strategiczne dla rozwoju kultury (realny priorytet dla miasta), - siła sektora / ekosystemu kultury, jego różnorodność, interdyscyplinarność i kreatywność w prowadzonej działalności, - festiwale jako platformy promocji kultury i sztuki, - zakres oferty kulturalnej / edukacyjnej i jej dostępność w mieście, w tym w poszczególnych dzielnicach miasta, - wysoki poziom edukacji w Krakowie, potwierdzony wysokimi w skali kraju wynikami egzaminów gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych, w tym szkół muzycznych.
Zagrożenia	Szanse
<ul style="list-style-type: none"> - brak zrozumienia dla idei praw dzieci, roli partycypacji w kulturze w budowaniu nowych rozwiązań edukacyjnych (zawężanie pola edukacji w obszarze kultury do kształcenia talentów i wiedzy o kulturze / sztuce), - brak zakorzenionego uczestnictwa w kulturze i niski status kultury (silne podziały kulturowe w obrębie społeczności Krakowa) jako bariera dla wciągania dzieci i młodzieży w twórczość i własny rozwój w oparciu o sztukę, kulturę, - brak strategii dzielnicowych i koncentracja na rozwoju kultury w obszarze centralnym miasta w związku z rozwojem funkcji metropolitarnych i turystycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - wdrożenie programu edukacji kulturowej w ramach realizacji Programu Rozwoju Kultury w Krakowie do roku 2030, - rozwijanie programu „Młody Kraków”, - zwrot edukacyjny w kulturze (kompetencje społeczno-kulturowe i partycypacja w kulturze jako główny cel strategiczny), - rozwój sektora kreatywnego, w tym festiwali, w powiązaniu z rozwojem Smart City (koncentracja na dobrostanie i jakości życia mieszkańców), - wzorowanie się Krakowa na innych metropoliach skoncentrowanych na rozwoju kultury (np. Miasta Literatury UNESCO, miasta festiwalowe, współpraca miast o dużym zasobie dziedzictwa), - stały rozwój infrastruktury kultury oraz edukacji, jak również tworzenie nowych innowacyjnych instytucji kultury, - rozwój międzykulturowości Krakowa.

Kluczowe wnioski i rekomendacje

„MYŚLENIE MIEJSCEM” – DŁUGOFALOWE WZMACNIANIE PLACÓWEK ZAINTERESOWANYCH ROZWOJEM EDUKACJI KULTUROWEJ

Placówki zajmujące się edukacją i kulturą stoją przed wyzwaniem ciągłego aktualizowania swojej roli społecznej i utrzymywania atrakcyjności dla odbiorców. Instytucje te są bardziej reaktywne niż proaktywne, przeistaczają się w placówki usługowe (w złym tego słowa znaczeniu). Kierują uwagę na popyt, trendy i oczekiwania związane z funkcjonowaniem rynku usług kulturalnych, profesjonalizują się jako firmy świadczące usługi kulturalne i edukacyjne dla „wytrobionych”, łatwiej dostępnych widzów czy nieproblematycznych uczestników zajęć. W pewnym zakresie placówki te tracą zdolność tworzenia własnej roli w rozwoju społeczności, słabiej odpowiadając na potrzeby osób, które wymagają zwiększonej uwagi i głębszego wsparcia^[1]. Dlatego program powinien koncentrować się na **interdyscyplinarnym wzmocnieniu chętnych do współpracy placówek otwartych na edukację kulturową** (może to być szkoła, świetlica środowiskowa, dom kultury, placówka muzealna, młodzieżowy dom kultury, pozarządowa lub prywatna pracownia twórcza), które długofalowo budują własną tożsamość

[1] Tym stwierdzeniem nie negujemy potrzeby profesjonalizacji instytucji kultury, raczej stwierdzamy fakt związany z trendem, w ramach którego rozwijają się instytucje. Część placówek może obrać inną drogę rozwoju lub wygospodarować przestrzeń na inne metody pracy.

wśród odbiorców i uczestników. Tym samym wybierają trudniejszą rolę i większą odpowiedzialność. Każde takie – ukonkretnione w przestrzeni miasta – miejsce / placówka to istniejący już zasób działań, partnerstw, projektów i planów na przyszłość, to również zasób praktycznej lokalnej wiedzy o najbliższej społeczności, jej oczekiwaniach, potrzebach i praktykach dotyczących uczestnictwa w kulturze. Te placówki to także zidentyfikowany obszar wyzwań związanych z koniecznością poprawy komunikacji i promocji programu, niskim wynagrodzeniem kadr i statusem społecznym osób odpowiedzialnych za rozwój dzieci i młodzieży, dostępnością środków finansowych na działania i rozwój kompetencji kadr oraz niską funkcjonalnością i standardem infrastruktury / pomieszczeń. Założeniem programu powinno być **wzmacnianie istniejącego potencjału danej placówki**, np. wspieranie innowatorów w zespole lub wzmacnianie istniejących planów rozwoju (gdy są opracowane, a brakuje zasobów do ich realizacji). Założeniem KPEK powinno być również mocne odwoływanie się w podejmowanych działaniach do dziedzictwa, tożsamości i zasobów poszczególnych dzielnic Krakowa, tak aby wspierać lokalne powiązania, sieci relacji, narracje o miejscach bliskich życia dzieci i młodzieży w Krakowie.

„MIEJSCE DLA SIEBIE” – NOWA PRZESTRZEŃ WSPARCIA, DOCENIENIA I INSPIRACJI DLA ANIMATORÓW_EK, EDUKATORÓW_EK I NAUCZYCIELI_EK

Animatorzy_ki, edukatorzy_ki i nauczyciele_ki są obecnie „eksploatowani”, zakres ich obowiązków jest zazwyczaj bardzo rozbudowany, często pracują w więcej niż jednym miejscu. Część z nich nie ma czasu na nic poza pracą zarobkową i domem – w efekcie grozi im wypalenie zawodowe lub niechęć do podejmowania wyzwań wychowawczych i twórczych. Większość potrzebuje oddechu od obowiązków, docenienia wysiłków, czasu na złapanie dystansu i na samorozwój. Dlatego program powinien być przyjazną przestrzenią dla osób zainteresowanych rozwojem działań z dziećmi i młodzieżą opierają-

cych się na założeniach edukacji kulturowej. Celem powinno być stworzenie stałych i mobilnych miejsc otwartych na potrzeby animatorów_ek, edukatorów_ek i nauczycieli_ek i oferujących wielowymiarowe wsparcie – od terapeutycznego i mentorskiego, przez wspólne spotkania branżowe, szkolenia i warsztaty, po nagrody i stypendia wzmacniające ludzi w ich dążeniach do rozwoju. **Nie ma potrzeby tworzenia nowych sieci i form kooperacji – te już istnieją i wymagają po prostu stałego systematycznego wzmacniania.** Ważne są również zadania związane z komunikacją społeczną i pokazywaniem społeczności Krakowa animatorów_ek, edukatorów_ek i nauczycieli_ek, którzy odpowiadają za rozwój dzieci i młodzieży. Praca tego środowiska jest często „niewidzialna” lub źle oceniana.

PONADSEKTOROWOŚĆ – OD NIWELACJI BARIER SEKTOROWYCH W STRONĘ PROJEKTOWANIA UNIWERSALNEGO

Animatorzy_ki, edukatorzy_ki i nauczyciele_ki w swojej pracy zawodowej płynnie przekraczają bariery sektorowe. Funkcjonują na konkurencyjnym rynku usług, ale też jako aktywiści_stki organizacji pozarządowych czy osoby związane z sektorem publicznym. Podobnie placówki zajmujące się edukacją i kulturą tworzą gęstą sieć powiązań i kooperatyw. Wiele programów rozwoju ma na celu likwidację barier międzysektorowych, barier dla osób o specjalnych potrzebach, barier dla osób o skomplikowanej sytuacji życiowej. Jednocześnie część tych programów – wbrew swoim celom – jest mechanizmem odtwarzania tychże barier poprzez ich mocne wyszczególnianie, aktualizację, celebrowanie odrębności merytorycznej i programowej. **Program KPEK powinien być po prostu zaprojektowany uniwersalnie dla wszystkich placówek i osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, jak również powinien stawiać na uniwersalne projektowanie działań w ramach programu. Należy unikać barier przy kwalifikowaniu do programu, a wytworzone projekty i działania powinny być otwarte dla wszystkich. Takie działanie**

będzie zgodne z modelem tzw. projektowania uniwersalnego usług, przestrzeni i informacji publicznych^[2].

PRACA METODĄ „KULI ŚNIEŻNEJ” – PROCESUALNY ROZWÓJ PROGRAMU I BUDOWANIE TRWAŁYCH RELACJI W PROGRAMIE

Respondenci_uki biorący udział w badaniu wykazali bardzo ograniczone zaufanie do inicjatywy KPEK, od razu spodziewając się nowych, odgórnych regulacji, dodatkowych obowiązków biurokratycznych, tworzenia nowych rozwiązań instytucjonalnych oplatających (coraz bardziej) placówki zależnościami uniemożliwiającymi elastyczność i niezależność lokalnego programu działań. Wielu osobom ważne wydało się wskazanie, aby „program nie szkodził bardziej”. Tę uwagę decydenci powinni potraktować bardzo poważnie, ponieważ przestrzeń wdrażania zmian jest wyraźnie ograniczona z uwagi na status kultury i edukacji w politykach publicznych. Dlatego ważną rekomendacją jest **wdrażanie programu na zasadzie pełnej dobrowolności udziału** oraz przekazywanie zasobów w powiązaniu z tworzeniem relacji osobistych, a nie struktur biurokratycznego zarządzania. Nowe instytucje i osoby powinny być dopraszane do kooperatywy, do programu ceniącego **uwagę, partycypację i relacje**. To może być odpowiedź na sytuację obecną, w której animatorzy_uki, edukatorzy_uki i nauczyciele_uki są traktowani przedmiotowo oraz jako osoby o przypisanym na stałe niskim statusie społecznym.

Tworząc przyszły program, w pierwszej kolejności warto skupić się na **szóstcu głównych zadaniach**:

— stworzeniu systemu (1) stypendiów dla nauczycieli_ek i animatorów_ek (współ)tworzących szkolne programy edukacji kulturowej (pracujących

[2] To tak zwany „universal design”: <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/> [dostęp 15.02.2020].

z zespołami artystycznymi, np. chórami, tworzącymi autorskie ścieżki zajęć, prowadzącymi interdyscyplinarne projekty kulturowe z uczniami i uczennicami), w tym na wzmacnianiu ich roli koordynatorów_ek i trenerów_ek dla innych nauczycieli_ek chcących pracować metodami edukacji kulturowej;

stworzeniu systemu (2) **wielopoziomowych, wieloletnich grantów** (wsparcie finansowe i merytoryczne) dla placówek zainteresowanych **tworzeniem kooperatyw nastawionych na pracę z dziećmi i młodzieżą według metod edukacji kulturowej** (uruchamianie kolejnych transz wsparcia zgodnie z logiką interwencji, wynikającą ze wspólnie ustalonego planu działań, z organizacją szkoleń, wsparciem trenerskim i mentorskim);

stworzeniu (3) **systemu szkoleń, spotkań roboczych i konferencji** budujących merytoryczne zaplecze dla grantów i stypendiów, **będących przestrzenią koordynacji prac i integracji środowiska** animatorów_ek, edukatorów_ek i nauczycieli_ek, w tym działań nastawionych na rozwój społecznej rady programu wspomagającej osoby nim zarządzające. Wzmocnieniem tego działania może być przygotowanie (4) **nagrody prezydenta** dla animatorów_ek, edukatorów_ek i nauczycieli_ek w obszarze edukacji kulturowej;

(5) wyborze i wzmocnieniu merytorycznym **punktów kontaktowych ds. edukacji kulturowej** czyli już funkcjonujących zespołów trenerów_ek, badaczy_ek, menadżerów_ek o uznanym w środowisku **autorytecie** i kompetencjach pozwalających na przejęcie roli liderów_ek w rozwoju programu;

przewodzeniu komunikacji społecznej i (6) **działań marketingowych** zwiększających zainteresowanie uczestnictwem w kulturze, poszerzających zaangażowanie w inicjatywy społeczne i kulturowe, promujących

uczestnictwo w życiu obywatelskim miasta – warto celować w **działania związane z designem usług społecznych i projektowaniem lepszej przestrzeni publicznej** (zasad i mechanizmów zarządzania, koordynacji i współpracy z odbiorcami i beneficjentami).

Metodologia i opis zrealizowanych prac badawczych

Animacja, edukacja kulturalna i artystyczna oraz kluczowa dla nas edukacja kulturowa należą do tych szczególnych form działania, które ze swej istoty są rozpięte pomiędzy spontanicznymi procesami socjalizacji i akulturacji, mniej lub bardziej sformalizowanymi działaniami realizowanymi w obrębie grup nieformalnych i formalnych oraz ofertą wyspecjalizowanych instytucji. Działania te realizują się zarówno w ramach doświadczeń indywidualnych, jak i zbiorowych. Edukacji kulturowej nie da się również zamknąć w ramach konkretnych obszarów aktywności ludzkiej, kontekstów czy pól oddziaływania instytucji o określonym profilu – np. instytucji kultury czy placówek edukacyjnych – także ze względu na fakt, że jest to domena ulegająca ciągłym zmianom. Edukacja kulturowa funkcjonuje w Polsce w dynamicznym, ciągle przeobrażającym się kontekście. Z jednej strony mamy do czynienia z intensywnym rozwojem działań oddolnych, opartych na organizacjach pozarządowych i nieformalnych inicjatywach, z drugiej – z reformowaniem się publicznych instytucji kultury, często legitymujących się długą tradycją^[1].

Ta wielość podmiotów i form działania niewątpliwie stanowi o sile oraz bogactwie edukacji i animacji kulturowej. Mieszkańcy i mieszkanki mają możliwość skorzystania z najbardziej im odpowiadających aktywności. Różnicowany charakter podmiotów i przestrzeni działania zwiększa szanse na

[1] Polecamy publikację Marka Krajewskiego i Filipa Schmidta pt. *Edukacja / Animacja. Możliwości i ograniczenia edukacji i animacji kulturowej w Polsce*: http://badania-w-kulturze.mik.krakow.pl/files/animacja_educacja.pdf [dostęp: 15.02.2020].

odnalezienie oferty dla poszczególnych grup i kategorii uczestników_czek. Poza instytucjami kultury i organizacjami trzeciego sektora są to także instytucje oświatowe różnych szczebli, ale też placówki pomocy społecznej, świetlice czy grupy inicjatywne. **W praktyce jednak zarówno jakość, jak i dostępność tej oferty jest zróżnicowana i zależy od konkretnej lokalizacji, ale także możliwości finansowych odbiorców, ich umiejętności i determinacji w znalezieniu informacji o dostępnych programach, działaniach czy nawet samych podmiotach realizujących edukację i animację kulturową.**

Stąd diagnoza dotyczyła **bardzo szerokiego spektrum działań realizowanych jako przedsięwzięcia skierowane do dzieci i młodzieży**. Wszystkie inicjatywy łączy przynależność do kategorii edukacji formalnej i pozaformalnej w powiązaniu z szeroko pojętą kulturą, dziedzictwem, sztuką, rzemiosłem, przyrodą. Można wskazać następujące **obszary działań**:

- **oferta dla dzieci i młodzieży** – działania (m. in. wydarzenia, zajęcia, projekty, przestrzeń do samodzielnych działań) przystosowane do uczestnictwa dzieci i młodzieży lub których głównym odbiorcą są dzieci i młodzież – w szeroko pojętym obszarze kultury, sztuki, dziedzictwa;
- **edukacja kulturowa** – działania mające na celu rozwój podmiotowości i sprawczości dzieci i młodzieży, działania nastawione na rozwój kompetencji osobistych i społecznych związanych z aktywnym uczestnictwem w życiu społecznym, dających możliwość wykorzystania w pełni własnego potencjału rozwoju;
- **edukacja kulturalna** – edukacja do uczestnictwa w kulturze, gdzie uczestnictwo w kulturze oznacza partycypację w artystycznej i kulturalnej działalności społeczeństwa;
- **edukacja artystyczna** – działania i praktyki edukacyjne, mające na celu zainteresowanie sztuką oraz rozwój ekspresji twórczej i umie-

jętności – profesjonalnych lub amatorskich – związanych z uprawianiem sztuki (teatr, muzyka, taniec, plastyka, itp.);

animacja kulturowa – działania wpływające na rzeczywistość kulturalną, które wiążą się przede wszystkim z faktem dostrzegania różnego rodzaju deficytów w życiu grup lub społeczności, wykorzystujące metody oparte na idei wyzwiania i wspomaganie lokalnych zasobów;

praca środowiskowa (pedagogika społeczna) – działania ukierunkowane na wywoływanie trwałych, pozytywnych zmian społecznych, kwalifikowane, zintegrowane, trwałe usługi społeczne o charakterze środowiskowym przystosowane do lokalnych uwarunkowań;

edukacja kreatywna – uczenie się poprzez działanie i samodzielne eksperymentowanie, warsztaty uczące oraz dające nowe umiejętności, zajęcia dostosowane do etapu rozwojowego dzieci / młodzieży biorących w nich udział.

W zakresie podmiotowym można wyróżnić następujące **środowiska i organizacje**:

środowisko ludzi aktywnych w tym obszarze: animatorzy_rki, edukatorzy_rki, nauczyciele_ki, instruktorzy_ki, artyści_stki, menadżerowie_ki, decydenci_tki;

instytucje aktywne w tym obszarze: publiczne instytucje kultury, placówki oświatowe w tym szkoły, organizacje pozarządowe, placówki pomocy społecznej, podmioty prywatne, grupy nieformalne.

Działania diagnostyczne polegały w pierwszej kolejności na **mapowaniu zasobów i kooperacji instytucjonalnej** w Krakowie, a w drugim etapie na

analizie praktyk (działań, przedsięwzięć) w obszarze szeroko pojętej edukacji kulturowej i kulturalnej oraz animacji społeczno-kulturowej skierowanej do dzieci i młodzieży jako mieszkańców i mieszkanki Krakowa.

Prace badawcze zostały podzielone na moduły obejmujące poszczególne etapy badań terenowych, których rezultaty stanowią podstawę do opisu praktyk i zasobów w kontekście opracowania miejskiego programu edukacji kulturowej.

W realizacji niniejszej diagnozy ważne jest dla nas pytanie o **relacje pomiędzy działaniami skierowanymi do dzieci i młodzieży a koncepcją edukacji kulturowej**, ponieważ w powszechnym myśleniu o edukacji nacisk kładzie się głównie na indywidualne osiągnięcia uczniów / uczennic, tylko w niewielkim stopniu uwzględniając relacje między myśleniem a sytuacjami kulturowymi, instytucjonalnymi i historycznymi, w których te występują. Społeczno-kulturowe uwarunkowania uczulają nas na to, w jaki sposób wiedza zdobyta dzięki uczestnictwu w różnych społecznościach wpływa na proces edukacyjny i zapewnia uczniom oraz uczennicom różny dostęp do wiedzy, która jest ceniona i legitymowana przez system szkolny. **Edukacja kulturowa zwiększa zaangażowanie, tworząc przestrzeń dla budowania poczucia przynależności osób o różnych tożsamościach społecznych i legitymizuje wiedzę, którą uczniowie i uczennice wnoszą do procesu edukacyjnego.**

Dzięki edukacji kulturowej może ujawnić się relacyjne i odpowiedzialne sprawstwo: zdolność do podjęcia świadomych, praktycznych działań. Pytanie brzmi, **czy edukacja kulturowa, w najszerszym sensie, może działać jako odskocznia do myślenia wykraczającego poza program nauczania?** Chodzi o stworzenie dodatkowej przestrzeni swobody twórczej. Edukacja kulturowa powinna opierać się na poczuciu wolności, aby umożliwić edukowanym wykazanie się inicjatywnością, która jest ważną cechą kulturową. Czy animatorzy_ki i nauczyciele_ki tworzą uczniom i uczennicom, uczestni(cz)kom kultury szanse na taką ekspresję, odpowiedzialność i zaradność w działaniu?

Moduł analizy materiałów zastanych	– analiza miejskich dokumentów istotnych w opracowaniu mapy celów i metod działania w kontekście realizacji polityk publicznych skierowanych do dzieci i młodzieży
	– analiza raportów, badań, ekspertyz związanych z Krakowem i tematem niniejszej diagnozy
	Liczba jednostek analizy: 70 raportów, dokumentów, analiz i publikacji ^[2]
Wywiady pogłębione	– rozpoznanie realizowanych działań, potrzeb, oczekiwań i sugestii związanych z opracowaniem programu
	– badani_e: menadżerowie_ki instytucji i organizacji, osoby bezpośrednio współpracujące z dziećmi i młodzieżą, liderzy_ki projektów, osoby kierujące działaniami edukacji
	Liczba jednostek analizy: 24 wywiady ^[3]
	Narzędzie: 1 kwestionariusz wywiadu
Mapowanie instytucji i organizacji aktywnych w obszarze edukacji kulturowej i kulturalnej	– fotodokumentacja wybranych placówek z ofertą skierowaną do dzieci i młodzieży
	– pogłębiona analiza działania wybranych placówek z ofertą skierowaną do dzieci i młodzieży poprzez realizację obserwacji, wizyt studyjnych i wywiadów swobodnych z pracowni(cz)kami
	– opracowanie zestawień instytucji i organizacji wraz z analizą działań i powiązań przy realizacji projektów i przedsięwzięć skierowanych do dzieci i młodzieży
	Liczba jednostek analizy: 17 fotodokumentacji, 17 studiów przypadku, 205 zidentyfikowanych organizacji kluczowych dla przyszłego programu edukacji kulturowej i kulturalnej
	Narzędzie: 1 wspólny kwestionariusz fotodokumentacji i mapowania
Ankiety internetowe skierowane do instytucji	– ankiety z kluczowymi osobami z kadry zarządzającej oraz z kluczowymi osobami z zespołu odpowiedzialnego za działania edukacyjne w instytucjach kultury i oświatowych placówkach edukacyjnych prowadzących edukację kulturalną i artystyczną
	– ocena infrastruktury i zasobów, skali i jakości działań prowadzonych w ramach edukacji kulturowej, kulturalnej i artystycznej w instytucji oraz współpracy lokalnej – w tym ze szkołami,
	– opracowanie wyzwań i barier rozwoju
	Liczba jednostek analizy: 33 kwestionariusze
	Narzędzie: 1 kwestionariusz ankietowy

[2] Pełny zestaw tych dokumentów jest dostępny pod adresem: <https://drive.google.com/open?id=1iu39QrGpUIC7tT9sCRbQixchlZjsy2mi>

[3] Dobór respondentów polegał na zbilansowaniu różnych kluczowych grup, aby reprezentowani byli dyrektorzy_rki i pracownicy_czki, publiczne i pozarządowe organizacje oświatowe i kulturalne, twórcy_czynie, animatorzy_ki, edukatorzy_ki, nauczyciele_ki, instytucje twórcze oraz placówki środowiskowe, duże instytucje i małe organizacje.

Ankiety internetowe skierowane do nauczycieli, animatorów, edukatorów, instruktorów	– badanie możliwości rozwoju edukacji kulturowej, kulturalnej i artystycznej w Krakowie w oparciu o miejski program edukacji kulturalnej i współpracę osób aktywnych w polu edukacji / animacji skierowanej do dzieci i młodzieży
	Liczba jednostek analizy: 315 kwestionariuszy; w tym 205 przygotowanych przez nauczycieli_ki
	Narzędzie: 1 kwestionariusz ankietowy
Warsztaty partycypacyjne ^[4]	– prace z kluczową dla potrzeb diagnozy grupą decydentów_ek, menadżerów_ek, edukatorów_ek, animatorów_ek i nauczycieli_ek zainteresowanych powstaniem miejskiego programu edukacji kulturalnej i współpracą przy rozwoju Krakowskiego Programu Edukacji Kulturowej
	Liczba uczestników_czek warsztatów: 35 osób (3 spotkania)
	Narzędzie: 1 scenariusz warsztatów partycypacyjnych
Warsztaty benchmarkingowe ^[5]	– prace z realizator(k)ami innych miejskich programów (rozwoju) edukacji kulturowej i kulturalnej w Polsce, których celem było rozpoznanie modeli ich funkcjonowanie, celów i sposobów wdrożenia
	Liczba uczestników_czek warsztatów: 40 osób
	Narzędzie: 1 scenariusz warsztatów benchmarkingowych

Tab. 5. Opis zrealizowanych prac badawczych i partycypacyjnych^[6]

[4] W warsztatach partycypacyjnych wzięli udział reprezentanci_tki Urzędu Miasta Krakowa (Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wydział Edukacji, Wydział Polityk Społecznych i Zdrowia, Wydział ds. Przedsiębiorczości i Innowacji) oraz przedstawiciele instytucji kultury i placówek edukacyjnych z Krakowa.

[5] W warsztatach benchmarkingowych wzięli udział reprezentanci_tki warsztatów partycypacyjnych z Krakowa oraz eksperci_tki z innych miast Polski, gdzie wdrażane są programy rozwoju edukacji kulturowej i kulturalnej (Warszawa, Łódź, Poznań, Bytom).

[6] Pełny zestaw narzędzi badawczych jest dostępny pod adresem: <https://drive.google.com/open?id=1eboxLWjCG9Vv6f8FoH-8d379flvFW1AJC>

Edukacja kulturowa jest spojrzeniem w przyszłość nie tylko na poziomie jednostkowym, ale na poziomie społecznym. Jak edukować dla kultury, jak kultura może posłużyć edukacji przyszłości? Co może zaoferować nam edukacja kulturowa?

Badania nad społecznościami praktyk (tzw. *communities of practice*) pokazują, w jaki sposób **wiedza jest przekształcana w zestaw praktyk wspólnych dla społeczności**. Zamiast myślenia o wiedzy jako takiej, uwagę skupia się tu na zmieniających się relacjach, w których uczestnicy_czki procesu edukacyjnego zyskują wiedzę, mogącą potencjalnie wpływać na ich praktyki.

To podejście pozwala zrozumieć, jak wiedza jest rozpowszechniana w obrębie zespołów, w jaki sposób działamy w ramach „rozszerzonej inteligencji” naszych społeczności praktyk. Oznacza to m.in. także **branie pod uwagę zasobów wiedzy codziennej, które w sytuacje edukacyjne wnoszą uczniowie i uczennice oraz ich sprawstwa (sprawczości) w placówkach edukacyjnych**.

Oprócz kontekstu edukacyjnego istotne jest również rozpoznanie, **w jaki sposób budować program rozwoju edukacji kulturowej jako program samouczący się, zdecentralizowany, wykorzystujący zasoby wynikające ze wzmacniania relacji i partnerstw**. To zadanie jest również kluczowe dla Programu Rozwoju Kultury w Krakowie do roku 2030: „w miarę możliwości, w ramach dostępnych narzędzi prawnych i środków budżetowych, **Gmina będzie starała się podejmować nowe wyzwania, w tym będzie poszukiwała narzędzi stymulujących współpracę międzysektorową, sieciowanie, budowanie relacji**”^[7].

Jest wiele przesłanek za tym, aby **wykorzystać potencjał skomunikowania i koordynowania podmiotów i inicjatyw oraz wdrożenia szczególnej formy organizacji sfer edukacji i kultury w ramach miejskiego wieloletniego programu działań**. Relacje pomiędzy podmiotami działającymi

[7] Program Rozwoju Kultury w Krakowie do roku 2030; <http://krakow.pl/zalacznik/283804> [dostęp: 26.02.2020].

w różnych obszarach, lecz w coraz większym stopniu wkraczającymi w przestrzeń wspólną, są coraz bardziej złożone. Poszczególne inicjatywy i programy zająbiają się i uzupełniają, procesy koordynacyjne komplikują się, ale powstają również nowe szanse rozwojowe wynikające z efektu synergii i perspektyw współdziałania różnych organizacji. Współpraca w formie sieci oferuje nowe możliwości tworzenia oraz koordynacji działań współdziałających podmiotów. Przynosi też dodatkowe korzyści płynące z długofalowych powiązań, łączenia rozproszonych działań, zwiększania ich zasięgu czy wreszcie usprawnienie przepływu wiedzy, doświadczeń, umiejętności i nowych pomysłów. Dzięki partnerstwu i sojuszom podmioty działające w obszarze animacji i edukacji szybciej i lepiej są w stanie reagować na zmieniające się potrzeby swoich odbiorców, a także na wyzwania przyszłości.

Sprawność funkcjonowania sieci współpracy jest warunkowana prawidłowym jej zaprojektowaniem. Nadrzędnym celem tego procesu jest wzmocnienie podmiotów włączonych do sieci i wsparcie w uzyskaniu przez nich lepszych wyników w obszarach aktywności związanych z edukacją i animacją (choć niekoniecznie ograniczających się do tej sfery), dzięki współpracy z innymi, skupieniu się na wzajemnych korzyściach i wykorzystaniu wspólnego potencjału twórczego, organizacyjnego i merytorycznego. W tym sensie sukces rozwiązania opartego na współdziałaniu i koordynacji zależy od odpowiednio zaprojektowanej architektury sieci, a następnie właściwym jej wdrożeniu.

Program rozwoju edukacji kulturowej jako program wykonawczy

Przyszły program (rozwoju) edukacji kulturowej w Krakowie należy rozumieć jako przedsięwzięcie, którego celem jest **efektywna i skuteczna realizacja miejskich programów i strategii w obszarze współpracy z dziećmi i młodzieżą**. Program będzie zestawem zadań wiążących te oddzielne dokumenty w jedną zintegrowaną całość dotyczącą wsparcia animatorów_ek, edukatorów_ek, nauczycieli_ek, pracowników_czek społecznych w obszarze działań kulturowych oraz w obszarze działań skierowanych do dzieci i młodzieży. Dlatego istotnym zagadnieniem dla koordynatorów_ek miejskich programów i strategii jest **powiązanie konkretnych projektów wskazanych w tych dokumentach z działaniami rozwojowymi na rzecz osób i zespołów, które są odpowiedzialne za ich wdrożenie**.

	Kluczowe odniesienia do programu KPEK
<p>Program Aktywnego Uczestnictwa Młodzieży w Życiu Miasta „Młody Kraków 2.0” na lata 2018–2023</p>	<p><i>Młodzież odczuwa brak przestrzeni przeznaczonych do spędzania wolnego czasu, nauki, pracy czy działania grupowego, indywidualnej lub wspólnej, o charakterze niekomercyjnym, takiej, która będzie dawać możliwość aktywnego spędzania czasu razem z rówieśnikami.</i></p> <p>Celem głównym Programu jest stworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w życiu miasta młodzieży, mieszkającej, uczącej się lub pracującej w Krakowie oraz wzmacnianie u niej postaw zaangażowania obywatelskiego, przedsiębiorczości i otwartości na innych.</p>
<p>Program „Otwarty Kraków”</p>	<p>Celem głównym Programu jest wdrożenie i realizacja polityki otwartości miasta Krakowa na przedstawiciel(ki) mniejszości narodowych i etnicznych oraz cudzoziemców poprzez:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) budowanie wśród mieszkańców Krakowa poczucia solidarności oraz świadomości i wiedzy na temat kultury i obyczajów innych narodowości, 2) kształtowanie postawy tolerancyjnej wobec cudzoziemców, mniejszości narodowych i etnicznych, 3) działanie nastawione na identyfikację i rozwiązywanie problemów związanych z funkcjonowaniem we wspólnocie społeczeństwa międzykulturowego.
<p>Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa na lata 2015–2020</p>	<p>Cel operacyjny 2. Zapewnienie możliwości nabycia, rozwoju kompetencji rodzicielskich i umiejętności przewyższania sytuacji kryzysowych przez rodziny mające trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz poprawa funkcjonowania społecznego dzieci i młodzieży.</p> <p>Równie istotnym elementem będzie wspieranie dzieci i młodzieży, poprzez zapewnienie im możliwości dostępu do usług zwiększających szansę na właściwy rozwój psychospołeczny, szczególnie w kontekście występowania zaburzeń zachowania i emocji oraz zagrożenia demoralizacją. W związku z tym istniejąca infrastruktura w zakresie jednostek wspierających dzieci i młodzież powinna być sukcesywnie rozbudowywana, z uwzględnieniem dostępności przestrzennej – co może stanowić istotny czynnik ograniczający występowanie wśród krakowskiej młodzieży postaw społecznie nieakceptowanych. Konieczne jest także podejmowanie działań zmierzających do wyrównywania szans edukacyjnych z wykorzystaniem wsparcia pozamaterialnego, w szczególności: zajęć wyrównawczych prowadzonych w placówkach oświatowych, zajęć pozalekcyjnych ukierunkowanych na rozwój zainteresowań (np. zajęcia w młodzieżowych domach kultury oraz placówkach oświatowych rozwój oferty pomocowej w celu wyrównywania szans edukacyjnych uczniów oraz wsparcie rodziców w edukowaniu ich dzieci).</p>

<p>Program Rozwoju Kultury w Krakowie do roku 2030</p>	<p>Opracowanie koncepcji pilotażowych działań w zakresie stwarzania dogodnych warunków dla rozwijania talentów, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) „INKUBATORY KULTURY” (miejsca sprzyjające twórczemu uczestnictwu w kulturze); b) „SMART HOT POINT” – stymulowanie rozwoju talentów poprzez stworzenie miejsc otwartych dla osób, które chcą zrealizować swój projekt artystyczny. Wypracowanie modelu zarządzania ww. miejscami; c) wspieranie ścieżki kariery artystycznej – Krakow Artists HUB / Export; d) stworzenie otwartej przestrzeni co-workingowej dla działań twórczych, otwarte pracownie twórcze. <ul style="list-style-type: none"> 1) Zwiększenie wsparcia dla projektów edukacyjnych z zakresu edukacji kulturalnej, edukacji regionalnej i edukacji artystycznej w ramach konkursów ofert dla organizacji pozarządowych oraz w ramach systemowych działań instytucji kultury. 2) Stałe włączanie elementów edukacyjnych do projektów artystycznych (warsztaty, kursy, lekcje) w ramach projektów realizowanych z udziałem środków Gminy Miejskiej Kraków, w tym w instytucjach kultury. 3) Wypracowanie / Poszukiwanie ścieżek wsparcia dla krakowskich instytucji kultury, aby oferta ich była nisko odpłatna dla dzieci i młodzieży z Krakowa. <ul style="list-style-type: none"> 1) Podniesienie atrakcyjności przestrzeni i infrastruktury kultury na osiedlach. 3) Podnoszenie poziomu świadomości lokalnej społeczności w zakresie partycypacji społecznej. Premiowanie wysokiej jakości projektów wydarzeń kulturalnych lokowanych na osiedlach [kryterium w konkursie ofert]. 4) Zacieśnianie współpracy instytucji kultury z radami dzielnic. 6) Wykorzystanie parków i terenów zielonych na działania kulturalne.
--	---

Tab. 6. Strategie i programy, dla których KPEK jest programem wykonawczym

Edukacja kulturowa – pojęcie kluczowe i zbędne

*Myślę, że w przyszłym roku będziemy mieć
jeszcze dwadzieścia innych pojęć...*^[1]

Jednym z istotnych trendów ostatnich lat widocznych w polu kultury jest zmiana nazewnictwa wektora edukacji – z **edukacji kulturalnej** ku **edukacji kulturowej**. Niekiedy zmiana ta prowadzi również do zmiany jakościowej, wydaje się jednak, że zbyt często zachodzi jedynie na poziomie samego nazewnictwa, bez zmiany znaczeniowej terminu. Samo pojęcie edukacji kulturowej budzi niepewność i wielu menedżerów_ek, animatorów_ek, edukatorów_ek ze środowiska kultury woli pozostać przy bezpiecznym, bo oswojonym, pojęciu „edukacji kulturalnej”. Tymczasem, o ile **edukację kulturalną można rozumieć jako:**

- edukację do kultury i świadomego jej odbioru (umiejętność odczytywania kodów kulturowych i rozumienia reprezentacji kultury),
- edukację do świadomego uczestnictwa w kulturze (uczęszczanie na wydarzenia kulturalne, obecność w instytucjach kultury),

[1] Jeśli nie zaznaczono inaczej, cytaty pochodzą z wywiadów i ankiet zrealizowanych w ramach niniejszej diagnozy.

- edukację do aktywnego angażowania się w życie kulturalne (bycie twórcą_czynią, artyst(k)ą, amatorem_ką etc.).

To edukację kulturową można rozumieć jako:

- **edukację poprzez kulturę do świadomego życia** (tworzenie więzi międzyludzkich oraz poznawczych i osobistych kompetencji poprzez działania w polu kultury, a więc w polu współtworzonym i wartościowanym przez różne osoby i zbiorowości),
- **edukację do przemyślanego wpływania na rzeczywistość kulturową** (edukacja prospołeczna i obywatelotwórcza, dająca ludziom narzędzia i wspierająca postawy krytycznego namysłu nad sobą i nad rzeczywistością wokół oraz wzmacniająca postawę sprawczą),
- **edukację silnie tożsamościową, ale umożliwiającą wybór** (położenie akcentu na podmiotowość i indywidualizm, na rozumienie i akceptowanie siebie w sieci rozmaitych zależności i możliwości).

W tym sensie edukacja kulturowa kładzie nacisk na rozwój kompetencji społecznych i osobistych człowieka oraz na wzmocnienie jego poczucia wartości, sprawstwa, podmiotowości. W kontekście edukacji dzieci i młodzieży edukacja kulturowa współgra z autonomicznym modelem relacji dziecko – dorosły, gdzie dziecko pełni rolę równorzędnego aktora w polu kultury i w którym wyklucza się „brak” jako kategorię definiującą dziecko (np. „dziecko jeszcze nie potrafi”, „dziecko nie wie, bo jest dzieckiem”). Edukacja kulturowa zatem bazuje na potencjałach ludzi – zarówno dziecko, jak i dorosły wiedzą coś na temat świata, tak dziecko, jak i dorosły mogą czegoś nauczyć i mogą wypowiedzieć się na jakiś temat. W ten sposób dochodzi do współważności dzieci i dorosłych i do dialogu – wymiany między nimi. To nie dorosły naucza dziecko, co jest wartościowe, ale to dorosły i dziecko

wymieniają się znaczeniami tego, co jest dla nich istotne. W edukacji kulturowej nie tylko edukujemy do wartości ważnych dla starszych pokoleń (co ma miejsce w edukacji kulturalnej), ale też – jako dorośli – jesteśmy edukowani przez dzieci do wartości ważnych dla młodszych pokoleń, bowiem ze względu na dynamikę zmian w świecie dorośli nie są w stanie rozpoznawać u siebie wielu doświadczeń i doznań będących udziałem dzieci.

W świetle takiego podejścia edukacja kulturowa proponuje nam zestaw innych metod współpracy w polu kultury niż edukacja kulturalna. Metody te będą bazować na otwartości i dopuszczeniu do głosu wszystkich zaangażowanych w proces edukacyjny osób, a obraz tych metod nie będzie jednokierunkowym pasem transmisyjnym, ale wielokierunkową siecią doświadczeń i poglądów. Edukacja kulturowa zmienia role w procesie edukacji ze stałych na wymienne: dorosły-nauczyciel może być także dorosłym-odbiorcą, a dziecko-odbiorca może być dzieckiem-nauczycielem. W procesie edukacji kulturowej kluczowe są zatem zaangażowanie uczestników_czek i relacje między nimi.

Jednocześnie wydaje się, że rozumienie samego pojęcia edukacji kulturowej być może nie jest najistotniejsze w pracy nad zmianą w polu kultury i w polu edukacji. Kluczowe jest zrozumienie zmiany nie na poziomie nauk humanistycznych, ale samego życia i dostrzeżenie, że każdy, bez względu na wiek i doświadczenia, tworzy swoją własną rzeczywistość i ma prawo do wypowiedzania się na jej temat i współdecydowania o niej, a więc także o sobie.

Jeżeli coś przeszkadza, to schematy i to, że dzieci nie mogą opowiadać o swoim świecie. Albo narzucanie tego, że my, dorośli, wiemy lepiej, o czym ma opowiadać dziecko.

Edukacja kulturowa to edukacja do szacunku. Uznając autonomiczny model relacji dziecko – dorosły oraz idące za tym zmiany w polu kultury i edukacji, należy zauważyć, że **podstawowymi kategoriami edukacji kulturowej są:**

— **wzajemność** – wszyscy wpływamy na siebie i uczymy się od siebie wzajemnie,

- **dobrowolność** – uczymy się, kiedy swobodnie uwewnętrzniamy prezentowane nam wzorce i kryteria, nie jesteśmy w stanie dokonać tego pod przymusem,
- **gotowość** – uczymy się, kiedy mamy w sobie otwartość do doświadczenia oraz refleksji i odpowiednie możliwości,
- **zaangażowanie** – uczymy się, kiedy sami wykonujemy swoją pracę; zadania, wybór, cel należą do nas.

Edukacja kulturowa to proces zrównoważony. Jeśli potraktować pole edukacji kulturowej w sposób zrównoważony i organiczny warto posłużyć się metaforą puszczy, która nie potrzebuje ingerencji człowieka, ale jego uważności, wiedzy i docenienia. **W tym sensie dla rozwoju edukacji kulturowej nie jest kluczowe multiplikowanie zadań w jej obszarze, tym bardziej odgórne narzucanie kierunku tym działaniom, ale dostrzeżenie w polu kultury i edukacji tych działań, które wpisują się w etos edukacji kulturowej i dbanie o osoby, które te działania podejmują.**

Wzmocnienie poprzez zauważenie, pozytywne narracje wokół tych działań i ludzi je inicjujących oraz docenienie (również gratyfikacja finansowa) może wpłynąć na rozwój edukacji kulturowej mocniej niż mechaniczne próby jej organizowania. **Biorąc pod uwagę, że podstawę dla edukacji kulturowej stanowi gotowość oraz dobrowolność, wszelkie działania przymusowe oraz dodatkowo eksploatujące osoby zaangażowane w polu edukacji i kultury, będą działaniami przeciwnskutecznymi.**

Jeżeli będą to osoby tzw. delegowane, to w obszarze kultury nie wydarzy się nic dobrego. Wierzę jedynie w to, co dzieje się na emocjach, na prywatnym, własnym doświadczeniu pozytywnym, dobrym, takim wewnętrznym „chceni się”. Jeżeli nauczyciele zostają do tego zmuszeni, to nie ma szans, żeby człowiek, który sam w sobie nie ma entuzjazmu do tego typu działań, zaraził entuzjazmem dzieci.

Kluczowe jest również **zauważenie w polu edukacji i kultury już istniejących obszarów edukacji kulturowej**, które można grupować w kategorie, przykładowo: wrażliwy Kraków / otwarty Kraków / zaangażowany Kraków. Konieczne jest docenienie tego, co już działa i zachęcanie do podobnych aktywności, osvajanie i edukacja wzajemna edukatorów_ek, nauczycieli_ek oraz wskazywanie i torowanie nowych dróg.

Szkoła. Punkt ciężkości w rozwoju edukacji kulturowej

Szkoła, z racji swoich zadań, ma szansę być idealną przestrzenią dla edukacji kulturowej. W dużej mierze jednak potencjał szkół jako placówek wdrażania programów skupionych wokół kultury zostaje zmarnowany. Składa się na to wiele przyczyn wynikających ze specyfiki polskiego szkolnictwa. Po pierwsze **szkoły funkcjonują w sztywno określonym systemowym kontekście**, w którym program działań jest określony *przez nadzór pedagogiczny, ministerstwo edukacji na dany rok szkolny, czasem uzupełniany o punkty nadane przez kuratora oświaty danego województwa.*

Ponadto – prowadzenie form edukacji kulturowej bazującej głównie na wychodzeniu poza teren szkoły podczas lekcji czy po lekcjach sprawia problemy: *według założeń ministerialnych nie możemy poświęcić czasu lekcji na nasze działania związane z projektem. Zajęcia odbywały się po lekcjach, dzięki uprzejmości osoby, która układa plan lekcji, został wydzielony dzień na realizację zadań projektowych. [...] Mamy problem z wyjściami do muzeum, na wystawę, imprezę, warsztat, ponieważ wymaga to zgody nauczycieli na opuszczenie ich lekcji, które powinny następnie być odrobione. Dyrekcja może i się zgodzi, ale pomiędzy nami (nauczycielami) dochodzi do spięcia, bo ciężko jest taki dzień wypracować, żeby można było wyjść; tu jest problem. [O ile] mając swoją klasę, mogę robić eksperyment, [o tyle] w innych klasach jest to bardzo trudne.*

Osobną kwestią jest samotność i brak wspólnoty nauczycieli_ek organizujących edukację kulturową. Nie jest ona w krakowskich szkołach sprawą

wszystkich nauczycieli_ek ani całej konkretnej placówki – angażują się w nią jednostki lub małe nieformalne zespoły nauczycielskie. Realizowanie projektów (również interesującej nas tutaj edukacji kulturowej) nie jest na dłuższą metę możliwe w pojedynkę, bez wsparcia innych osób: *Gdybym miał to robić sam, tobym nie robił. Nie chciałoby mi się, nie miałbym tyle w sobie energii, żeby to udźwignąć.*

Nauczyciele_ki bardzo czekają na prosty i dostępny system finansowania działań edukacyjnych wykraczających poza lekcje w klasie, ponieważ tego typu zajęcia wiążą się z dodatkowymi kosztami. Nauczyciele_ki zwracają uwagę, że **szkoły oraz szkolne programy edukacji kulturowej są w dużym stopniu niedofinansowane**: *jeżeli chodzi o narzędzia... popatrz dookoła [wskazuje na wyposażenie sali, plansze edukacyjne, artystyczne wykończenie sali] – to wszystko jest zrobione moimi rękoma, ja to malowałem, to biurko sam zbiłem. Szkoła potrzebuje pieniędzy na takie rzeczy jak komputer. Filmy puszczam kupione za własne pieniądze. Chociaż wołałbym więcej [...] jak mi Cricoteka proponuje warsztaty – i są one świetne – to ja wiem, że trzeba za nie zapłacić. To jest instytucja, która nie sfinansuje pewnych rzeczy. Nie mogę za bardzo prosić o to rodziców. Szkoła... raz się uda, ale ileż można [...].*

Tylko niektórzy nauczyciele mają potrzebę tworzenia edukacji kulturowej. W praktyce edukacyjnej środowiska nauczycielskiego zauważyć można z jednej strony pasjonatki i zapaleńców, którzy nie tylko prowadzą ze swoimi uczniami i uczennicami projekty, ale także je wymyślają. Z drugiej zaś strony panuje bierność i zniechęcenie. Poza tym, kiedy nauczyciele_ki wykonują sporo pracy projektowej podczas i po zajęciach, rzadko są uwzględniani jako pracownicy wykonujący dodatkowe zadania, a więc ci, którzy powinni otrzymać za tę pracę wynagrodzenie.

Spontaniczne funkcjonowanie edukacji kulturowej powoduje, że ani szkoły Miasta Krakowa jako instytucje, ani pracujący w nich nauczyciele_ki nie czują się podmiotami w tym obszarze, a działania kulturowe można sprowadzić do funkcjonowania kilkudziesięciu może pasjonatów_ek, którzy

współpracują przy aktywizacji młodych ludzi do uczestnictwa w kulturze. Wyraźna jest też potrzeba docenienia nauczycieli_ek w programie edukacji kulturowej. Oznacza to nie tylko kwestie gratyfikacji (rozwojowej czy finansowej), ale także **potrzebę autonomii i poczucia wpływu na funkcjonujące w szkołach projekty** (często odgórnie wprowadzone do szkoły, bez możliwości ich dopasowania do konkretnej sytuacji).

Oczekiwania szkół dotyczą też **lepszego komunikacji i współpracy ze strony instytucji kultury**: *[...] nikt do nas nie napisał maila z muzeum czy z Cricoteki, nie było czegoś takiego [...] Poszliśmy do muzeum i okazało się, że muzeum się ucieszyło, ale powiedziało: Ale my przecież mamy program „Zmier się z kulturą”, proszę złożyć projekt, może ten projekt wygra. I [...] wygrał. Okazało się, że muzeum ma propozycję, o której nie wiedzieliśmy [...].*

Dla nauczycieli_ek kluczowe jest **powiązanie projektów z konkretnymi elementami ich systemu oświatowego**: priorytetami MEN, kierunkami wyznaczonymi przez kuratora danego województwa, podstawą programową. Tak, aby nauczyciele_ki mogli wpisać je w rytm swoich działań. Przy czym to powiązanie nie może polegać na mechanicznym przeklejeniu uzasadnienia dla danego działania z podstawy programowej, ale na realnej **kooperacji z nauczycielem_ką realizującymi program, dobierającymi narzędzia i modele działań do potrzeb swojej grupy**.

Instytucje kultury często sprowadzają rolę nauczycieli_ek do **rozprowadzania biletów** na konkretne wydarzenia lub **bycia beneficjent(k)ami projektów, które powstają bez konsultacji z gronem pedagogicznym**. Niejednokrotnie skutkuje to poczuciem frustracji środowiska nauczycielskiego wynikającym z braku wpływu na treści i formę edukacji kulturowej w szkołach. Nauczyciele_ki oczekują inicjatywy ze strony instytucji kultury polegającej na **wspólnym projektowaniu przedsięwzięć w zakresie edukacji kulturowej**. Zależy im także na autonomii, projektach wielokierunkowych, opartych na relacjach, wynikających ze współpracy i partycypacji, gdzie głos praktyków ma znaczenie w tworzeniu ram i rozwiązań.

SZKOŁA JAKO MIEJSCE REALIZACJI EDUKACJI KULTUROWEJ:

- wsparcie pracy zespołowej i tworzenie kilkusobowych zespołów (minimum dla możliwości komfortowego zarządzania projektem, maksimum w kontekście organizacji pracy szkoły), w tym zespołów międzyinstytucjonalnych poprzez program stypendialny,
- przejście od spontanicznego funkcjonowania edukacji kulturowej w stronę szkolnych programów edukacji kulturowej (możliwość ich stworzenia i wdrożenia),
- wypracowanie mechanizmu finansowania kosztów związanych z realizacją szkolnego programu edukacji kulturowej,
- opracowanie narzędziownika dla instytucji kultury, wskazującego, jak programować przedsięwzięcia edukacyjne skierowane do szkół; wdrożenie narzędzia do prezentacji tychże propozycji (łatwiejszy dostęp do informacji).

Infrastruktura współpracy – oczekiwania i potrzeby

W ramach badań terenowych przeprowadziliśmy ankietę w bardzo szerokim gronie osób prowadzących działania z zakresu edukacji, animacji, pracy środowiskowej i w różnych strukturach organizacyjnych: instytucjach kultury, placówkach oświatowych i pomocy społecznej, w ramach podmiotów trzeciego sektora, grup nieformalnych czy działalności komercyjnej. Warto przyjrzeć się bliżej, jak wygląda obecna sytuacja pod względem specyfiki i warunków prowadzenia działań edukacyjnych i animacyjnych, aby móc wskazać ograniczenia i podstawowe problemy – jak również **umieścić w szerokim kontekście wyzwanie związane z rozwojem edukacji kulturowej**. Dane do tej części analizy zostały zaczerpnięte z badań sondażowych zrealizowanych techniką CAWI (Computer-Assisted Web Interview) na próbie 315 respondentów_ek.

Jeśli chodzi o formy działań najbliższe badanym animator(k)om i edukator(k)om, **przeważają cykliczne, w tym głównie różnego typu zajęcia edukacyjne**. Ponad 91% respondentów_ek pracuje w takim modelu. Popularne są również wydarzenia i wycieczki edukacyjne dla dzieci i młodzieży. Znacznie rzadziej badani_e sięgają po takie działania, które w większym stopniu ukierunkowane są na animowanie środowisk lokalnych czy pracę opierającą się na oddolnych i / lub partycypacyjnych formach tworzenia i realizacji przedsięwzięć. Wyniki te częściowo można wytłumaczyć strukturą badanej próby, w której zdecydowaną przewagę mają osoby reprezentujące placówki oświatowe. Jednak również gdy podzieli się respondentów_ki na reprezentantów_ki poszczególnych podmiotów, okazuje się, że „klasyczna” forma zajęć edukacyjnych jest najpopularniejsza wśród wszystkich grup.

Pyt. Jakie formy działań są Panu / Pani najbliższe?

	W ramach jakich organizacji/institucji jest Pan/Pani aktywny/a zawodowo (miejsce pracy)?							
	instytucja kultury	placówka oświatowa	placówka pomocy społecznej	organizacja pozarządowa	firma	grupa nieformalna	działalność niezależna (np. samozatrudnienie)	ogółem
Prowadzenie zajęć edukacyjnych (lekcje, warsztaty, kursy)	86,7%	92,0%	100,0%	92,3%	90,0%	90,9%	100,0%	91,3%
Organizacja wydarzeń dla dzieci i młodzieży	53,3%	46,2%	62,5%	50,0%	50,0%	54,5%	50,0%	46,1%
Wycieczki edukacyjne, zwiedzanie i poznawanie miejsc	20,0%	48,2%	37,5%	30,8%	10,0%	54,5%	25,0%	43,5%
Animacyjna praca metodą projektu (od pomysłu do realizacji)	38,3%	27,3%	50,0%	53,8%	20,0%	63,6%	33,3%	29,7%
Praca w środowisku lokalnym (wsparcie dla osób, rodzin, środowisk lokalnych)	23,3%	12,9%	87,5%	26,9%	10,0%	27,3%	0,0%	14,5%
Prowadzenie świetlicy, miejsca aktywności lokalnej, pracowni twórczej	11,7%	12,9%	62,5%	7,7%	10,0%	36,4%	8,3%	12,9%
Akcje artystyczne związane z zaangażowaniem społecznym	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Pyt. Jakie rezultaty działań są dla Pana / Pani najważniejsze?

	W ramach jakich organizacji/institucji jest Pan/Pani aktywny/a zawodowo (miejsce pracy)?							
	instytucja kultury	placówka oświatowa	placówka pomocy społecznej	organizacja pozarządowa	firma	grupa nieformalna	działalność niezależna (np. samozatrudnienie)	ogółem
Rozwój uczestnictwa w kulturze (nawyki korzystania z kultury)	76,7%	57,4%	37,5%	44,4%	60,0%	58,3%	54,5%	59,3%
Rozwój kompetencji kluczowych (w tym: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna)	38,3%	57,8%	87,5%	51,9%	30,0%	33,3%	72,7%	55,1%
Rozwój wiedzy o kulturze, historii, tradycjach, dziedzictwie	53,3%	48,6%	12,5%	48,1%	40,0%	50,0%	45,5%	48,1%
Rozwój talentów i kompetencji artystycznych (profesjonalna edukacja młodych twórców)	55,0%	47,0%	37,5%	37,0%	50,0%	41,7%	36,4%	45,8%
Wsparcie dzieci i młodzieży w trudnej sytuacji życiowej	21,7%	38,6%	87,5%	37,0%	0,0%	16,7%	9,1%	35,6%
Przeciwdziałanie wykluczeniu z kultury i integracja/aktywizacja społeczności lokalnych	53,3%	30,3%	100,0%	70,4%	20,0%	75,0%	36,4%	34,9%
Rozwój podmiotowości i sprawczości dzieci	33,3%	32,3%	50,0%	33,3%	50,0%	16,7%	54,5%	33,3%
Integracja międzykulturowa	25,0%	22,7%	25,0%	37,0%	20,0%	50,0%	36,4%	23,1%
Integracja międzypokoleniowa	30,0%	20,3%	62,5%	37,0%	20,0%	58,3%	36,4%	22,8%

Tab. 8. Rezultaty działań

Na podstawie pytania o planowane lub spodziewane rezultaty prowadzonych działań edukacyjnych i animacyjnych można także zidentyfikować zarówno te obszary, które stanowią przedmiot zainteresowania większości typów placówek, jak i te, które są zagospodarowane w mniejszym stopniu. Z całą pewnością do tych drugich można zaliczyć **działania ukierunkowane na integrację społeczną** w różnych wymiarach. Chodzi tu zarówno o integrację międzykulturową, jak i na przykład integrację międzygeneracyjną.

Uzyskane wyniki średnich ocen dla różnych wiązek kompetencji pokazują, że jest **wyraźne sprzężenie zwrotne pomiędzy szacowanym przez samych badanych_e poziomem ich kompetencji a najczęściej realizowanymi formami działań edukacyjnych i animacyjnych**. Badani_e czują się mocni w prowadzeniu działań edukacyjnych oraz prowadzeniu procesu dydaktycznego i są to również najczęściej przez nich wybierane sposoby pracy z dziećmi i młodzieżą.

Najniżej ocenione zostały kompetencje związane z budowaniem partnerstw i sieci współpracy, co w kontekście KPEK jako programu bazującego na współdziałaniu podmiotów w ramach całego systemu i współdzielenia zasobów jest ważną wskazówką, że konieczne jest podjęcie kroków w tym zakresie. Umocnienie tych kompetencji jest również istotne ze względu na **ogromny potencjał uzupełniania się kompetencjami w ramach sieci czy dzielenia się wiedzą pomiędzy podmiotami działającymi w różnych niszach**. Obecnie bowiem, pomimo dostrzeżenia przez samych badanych_e deficytów w tych obszarach, badani_e niekoniecznie oczekują od KPEK wsparcia w tym zakresie, a dokładniej rzecz ujmując – nie uznają kooperacji za czynnik mogący w istotny sposób wpłynąć na rozwój edukacji kulturowej w Krakowie. O ile badani_e dostrzegają korzyści z łączenia sektora kultury, oświaty, sportu i pomocy społecznej w ramach zintegrowanego programu edukacji, **o tyle szerzej rozumiana integracja, w tym przede wszystkim współdzielenie zasobów czy dzielenie się wiedzą nie są postrzegane jako szczególnie istotne dla rozwoju edukacji kulturowej**.

Pyt. Jak ocenia Pan / Pani w skali od 1 (bardzo słabo) do 5 (bardzo dobrze) swoje kompetencje w zakresie (średnie):

	W ramach jakich organizacji/institucji jest Pan/Pani aktywny/a zawodowo (miejsce pracy)?							
	instytucja kultury	placówka oświatowa	placówka pomocy społecznej	organizacja pozarządowa	firma	grupa nieformalna	działalność niezależna (np. samozatrudnienie)	ogółem
Prowadzenie działań edukacyjnych, uczenie	4,32	4,64	4,29	4,23	4,40	4,25	4,58	4,6
Kompetencje pedagogiczne i dydaktyczne, wiedza o rozwoju dzieci	4,21	4,60	4,13	4,11	4,60	3,92	4,42	4,5
Komunikacja społeczna i negocjacje	3,80	3,90	3,86	4,15	3,80	4,33	3,58	3,9
Prowadzenie diagnoz i ewaluacji	3,27	3,85	4,00	3,96	3,80	3,50	3,17	3,7
Zarządzanie procesami grupowymi (i emocjami)	3,62	3,66	3,50	3,81	3,70	4,17	3,75	3,6
Prowadzenie działań animacyjnych i środowiskowych	3,88	3,39	3,63	3,70	3,90	3,75	3,67	3,5
Zarządzanie projektami w obszarze edukacji / animacji	3,72	3,40	3,13	3,85	4,00	3,92	3,58	3,4
Praca z osobami o specjalnych potrzebach (niepełnosprawność, deficyty rozwojowe)	3,00	3,39	4,13	3,37	2,50	3,25	3,50	3,3
Współpraca lokalna, pozyskiwanie partnerów do działań	3,26	2,86	3,38	3,89	3,80	3,83	2,92	2,9

Tab. 9. Ocena własnych kompetencji

Pyt. Proszę z poniższej listy wybrać maksymalnie 5 kluczowych działań, które w Pana / Pani opinii w największym stopniu przyczynią się do rozwoju edukacji kulturowej i artystycznej oraz animacji w Krakowie

	W ramach jakich organizacji / instytucji jest Pan / Pani aktywny/a zawodowo (miejsce pracy)?							
	instytucja kultury	placówka oświatowa	placówka pomocy społecznej	organizacja pozarządowa	firma	grupa nieformalna	działalność niezależna (np. samo-zatrudnienie)	ogółem
Dostępność grantów i środków na rozwój działań animacyjnych i edukacyjnych	60,7%	55,0%	51,9%	75,0%	75,0%	80,0%	62,5%	60,1%
Wsparcie, rozwój, pobudzanie innowacji społecznych i edukacyjnych	54,3%	45,0%	48,1%	16,7%	41,7%	60,0%	37,5%	52,6%
Łączenie sektora kultury, oświaty, sportu, pomocy społecznej w ramach zintegrowanego programu skierowanego do dzieci i młodzieży	53,4%	41,7%	44,4%	41,7%	16,7%	30,0%	50,0%	51,0%
Docenienie aktywności i efektów pracy animatorów i edukatorów, zwiększenie prestiżu pracy w obszarze edukacji i kultury	42,1%	76,7%	51,9%	50,0%	66,7%	70,0%	62,5%	47,7%
Wylawianie i wspieranie cennych inicjatyw animacyjnych i edukacyjnych	43,7%	46,7%	44,4%	41,7%	50,0%	40,0%	25,0%	44,8%
Rozwój kompetencji kadr, profesjonalizacja działań	38,9%	60,0%	55,6%	50,0%	58,3%	40,0%	37,5%	42,8%
Integracja środowiska, rozwój sieci współpracy	36,4%	51,7%	51,9%	66,7%	41,7%	60,0%	75,0%	39,2%
Promocja i rzecznictwo na rzecz edukacji kulturalnej i artystycznej (rola, znaczenie, efekty)	29,1%	33,3%	29,6%	33,3%	25,0%	40,0%	25,0%	29,7%
Współdzielenie zasobów, bardziej efektywne wykorzystanie posiadanych zasobów	23,9%	26,7%	25,9%	33,3%	25,0%	30,0%	25,0%	24,8%
Wsparcie w tworzeniu pomostów i relacji z uczestnikami i odbiorcami działań (partycypacja)	11,7%	28,3%	18,5%	33,3%	8,3%	10,0%	37,5%	14,1%
Prowadzenie diagnoz, ewaluacji, wdrożenie systemu dzielenia się wiedzą (organizacje uczące się)	9,7%	16,7%	22,2%	25,0%	25,0%	20,0%	0,0%	11,8%

Tab. 10. Kluczowe rozwiązania dla rozwoju edukacji w obszarze kultury

Pyt. Jakie są kluczowe bariery, które ograniczają możliwości rozwoju Pana / Pani działań?

	W ramach jakich organizacji / instytucji jest Pan / Pani aktywny/a zawodowo (miejsce pracy)?							
	instytucja kultury	placówka oświatowa	placówka pomocy społecznej	organizacja pozarządowa	firma	grupa nieformalna	działalność niezależna (np. samozatrudnienie)	ogółem
Brak środków finansowych	73,1%	71,2%	74,1%	91,7%	72,7%	60,0%	87,5%	74,3%
Biurokracja / złe zarządzanie	69,0%	59,3%	70,4%	75,0%	72,7%	40,0%	87,5%	68,0%
Brak komfortu pracy	34,7%	28,8%	33,3%	41,7%	9,1%	0,0%	25,0%	33,0%
Brak przestrzeni, lokalu, miejsca do pracy	32,2%	28,8%	22,2%	41,7%	27,3%	40,0%	12,5%	31,3%
Brak wsparcia ze strony decydentów i osób decydujących o programie	21,5%	39,0%	33,3%	41,7%	36,4%	30,0%	62,5%	25,7%
Brak partnerów i współrealizatorów	16,5%	22,0%	22,2%	33,3%	27,3%	40,0%	12,5%	17,7%
Zniechęcenie do podejmowania wyzwań	16,1%	13,6%	18,5%	0,0%	27,3%	0,0%	12,5%	15,7%
Brak zainteresowania odbiorców	11,6%	13,6%	7,4%	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	12,0%
Brak możliwości poszerzania kompetencji	9,1%	15,3%	18,5%	16,7%	9,1%	20,0%	50,0%	10,7%

Tab. 11. Kluczowe bariery

Pyt. Proszę ocenić w skali od 1 (nieistotne) do 5 (bardzo istotne), jakie działania rozwojowe w Państwie instytucji najbardziej przyczynią się do zwiększenia jakości i dostępności oferty skierowanej do dzieci i młodzieży

	Średnia
Poszerzenie promocji i większy zasięg marketingu (dostępność informacji o ofercie, kampanie społeczne związane z promocją uczestnictwa w kulturze)	4,31
Większe możliwości w kontekście zatrudniania profesjonalnej kadry (przeciwdziałanie zbyt niskim zarobkom dla zatrudnianych specjalistów)	4,31
Poszerzenie bazy lokalowej (nowe sale i warsztaty, nowa przestrzeń na działania edukacyjne)	4,00
Poszerzenie dostępności materiałów edukacyjnych (narzędzia i materiały warsztatowe, trwałe zasoby i wyposażenie placówek)	3,94
Poszerzenie możliwości szkolenia kadr instytucji w kontekście potrzeb rozwojowych dzieci i metod pracy z dziećmi	3,91
Poszerzenie możliwości związanych z remontami i ciągłym dostosowywaniem placówek do wymagań odbiorców	3,91
Poszerzenie możliwości szkolenia kadr instytucji w kontekście kompetencji związanych z zarządzaniem w kulturze (pozyskiwanie grantów, zarządzanie projektami, marketing, itp.)	3,69
Wprowadzenie zmian do programu instytucji, innowacje w zakresie oferty, dostęp do analiz, diagnoz badań na temat oczekiwań odbiorców i zmian w kulturze	3,69
Poszerzenie współpracy ze szkołami, placówkami edukacyjnymi i innymi organizacjami społecznymi (wspólne programowanie działań, wspólne projekty edukacyjne)	3,50
Poszerzenie współpracy lokalnej w związku z planowaniem działań i integrowaniem działań (koordynacja działań w poszczególnych dzielnicach w kontekście oferty dla dzieci i młodzieży)	3,44

Tab. 12. Działania prorozwojowe w zakresie oferty skierowanej do dzieci i młodzieży

Pyt. Proszę ocenić w skali od 1 (mało istotne) do 5 (bardzo istotne), jakie działania będą kluczowe w ramach programu edukacji kulturalnej i artystycznej

	Średnia
Prowadzenie kampanii społecznych i marketingowych skierowanych do mieszkańców miasta	4,22
Udzielanie miejskich stypendiów rozwojowych w obszarze edukacji kulturalnej i artystycznej dla animatorów i edukatorów	4,13
Zwiększenie liczby konkursów w ramach Mecenatu Miasta Krakowa w obszarze edukacji kulturalnej i artystycznej	4,09
Integracja sektora kultury z sektorem oświaty	4,03
Stworzenie Nagrody Prezydenta Krakowa dla wybijających się animatorów i edukatorów	4,00
Nowy portal wiedzy o edukacji kulturalnej i animacji	3,88
Wdrażanie międzyinstytucjonalnych projektów rozwojowych (wspólne szkolenia, wizyty studyjne, wdrażanie innowacji)	3,88
Stały program konferencji i spotkań dla animatorów i edukatorów w kluczowych dziedzinach (teatr, muzyka, film, dziedzictwo kulturowe, itp.)	3,75
Opracowanie zintegrowanego miejskiego programu edukacji kulturalnej i artystycznej	3,66
Program współdzielenia zasobów (łączy instytucje miejskie i organizacje pozarządowe)	3,66
Powołanie wspólnego, stałego programu badań, analiz i diagnoz dla rozwoju działań opartych o rzetelne informacje	3,34
Powołanie miejskiego pełnomocnika ds. edukacji kulturalnej i artystycznej oraz koordynatorów w poszczególnych instytucjach / dzielnicach miasta	3,09

Tab. 13. Kluczowe działania w ramach KPEK

Jednym z tych obszarów, które dla większości typów podmiotów są szczególnie ważne dla wzmacniania działań edukacyjnych i animacyjnych jest **zwiększenie dostępu do środków finansowych**, w tym do grantów, a także **systemowe wsparcie w rozwoju innowacyjnych rozwiązań w obszarze edukacji i pracy animacyjnej**. Według respondentów_ek niewystarczający poziom finansowania jest z resztą najistotniejszą barierą dla rozwoju. Jest to problem, na który wskazują badani_e reprezentujący wszystkie typy podmiotów biorących udział w sondażu. Podobną liczbę wskazań otrzymała także zbyt rozbudowana biurokracja i złe zarządzanie.

Wskazania pozostałych barier, tak samo zresztą jak kluczowych czynników rozwoju i oczekiwań, są zależne od specyfiki pracy i obszaru działania poszczególnych rodzajów organizacji. Potrzeby i oczekiwania względem Krakowskiego Programu Edukacji Kulturowej wyrażane przez osoby zarządzające placówkami prowadzącymi tego typu działalność mają bardzo różnorodny charakter. **Wśród dziesięciu wymienionych w kwestionariuszu czynników nie znalazł się żaden, który menedżerowie_ki wskazałiby jako nieistotny lub mało istotny dla zwiększenia jakości i dostępności oferty skierowanej do dzieci i młodzieży**. Można co najwyżej powiedzieć, że niektóre z nich wydają się bardziej pilne / niezbędne niż pozostałe. Dwa obszary uznawane za bezwzględnie priorytetowe związane są z kwestiami, które wybrzmiewają w innych częściach raportu i są raczej wzmocnieniem tych głosów niż poszerzeniem pola oczekiwań. Jeden z nich odpowiada bardziej za stronę „popytową”, drugi zaś za stronę „podażową” działań animacyjnych i edukacyjnych.

Chodzi tu więc, po pierwsze, o kwestie związane z promocją działalności placówek, a na bardziej ogólnym poziomie **promocją samego uczestnictwa w kulturze**. Narzędzie badawcze nie pozwalało na doprecyzowanie możliwych i akceptowalnych rozwiązań w tym zakresie, ale wnioski płynące z rozmów prowadzonych w ramach pogłębionych wywiadów pozwalają określić choćby ramy dla tego typu wsparcia. Chodzi więc o stworzenie mechanizmu, dzięki któremu **informacje o ofercie instytucji zajmujących**

się edukacją i animacją będą docierały do możliwie najszerszego grona potencjalnych odbiorców (jak i wspierały wymianę informacji pomiędzy instytucjami), a także służącego promowaniu uczestnictwa w kulturze.

Po drugie, menedżerowie_ki wskazują **zwiększenie możliwości utrzymania i pozyskiwania wykwalifikowanej kadry** za kluczowy czynnik mogący zwiększyć jakość i dostępność oferty. Deklaracja ta bezpośrednio wiąże się z funduszami na wynagrodzenia dla animatorów_ek i edukatorów_ek.

Zdaniem zarządzających, **stosunkowo najmniej istotne dla rozwoju oferty są działania zorientowane na rozwijanie współpracy**, niezależnie od tego czy chodzi o integrację oraz współpracę międzysektorową, czy w ramach samej sieci podmiotów prowadzących edukację i animację kulturową oraz artystyczną. Tak jak wspomniano powyżej, nie oznacza to, że tego typu działania w ogóle nie są ważne. Wniosek powinien być raczej taki, że **spośród różnych kwestii możliwych do wyboru najwyżej oceniono te najbardziej palące** lub najważniejsze dla bieżącego funkcjonowania badanych placówek.

W świetle omówionych powyżej wyników nie dziwią oczekiwania menedżerów_ek względem tworzonego programu KPEK Można wręcz powiedzieć, że jest to powtórzenie tych samych postulatów, czyli **wsparcie w promowaniu oferty i wzmacnianiu uczestnictwa w kulturze z jednej strony, z drugiej zaś zwiększenie dostępności środków finansowych poprzez takie narzędzia jak stypendia dla animatorów_ek i edukatorów_ek czy konkursy i granty na działania**. Wśród mniej priorytetowych działań wskazano analogicznie te inicjatywy i pomysły, które zakładają integrację podmiotów działających w Krakowie czy też w poszczególnych dzielnicach, ale również integrację i koordynację programów i inicjatyw prowadzonych na terenie miasta czy działań wspierających (wspólny, stały program badań).

Inną sprawą, nieujęta bezpośrednio w kwestionariuszu ankiety ani w prowadzonych wywiadach, ale zarejestrowaną podczas szeregu wizyt studyjnych, jest infrastruktura, jaką dysponują placówki prowadzące edukację i animację. Nie chodzi tutaj o takie kwestie jak dostępny metraż czy

ulokowanie budynku w przestrzeni. To, co w największym stopniu zwróciło uwagę badaczy_ek, **to bardzo duża dysproporcja pomiędzy standardem poszczególnych lokali**. Dotyczy to zarówno estetyki wnętrz, wyposażenia, ale także przestrzeni ważnych z punktu widzenia jakości miejsca pracy i edukacji – sanitariatów, zaplecza kuchennego itp. Niemniej ważna jest **również dostępność placówek dla osób o szczególnych potrzebach**. W wielu przypadkach obiekty nie są w ogóle dostosowane dla odbiorców z niepełnościami lub zastosowane rozwiązania w praktyce niewiele wnoszą i co najwyżej częściowo i punktowo niwelują bariery.

W podsumowaniu chcielibyśmy zwrócić uwagę na to, że **potrzeby i oczekiwania związane z tworzeniem oferty dla dzieci i młodzieży wykraczają daleko poza ramy programu KPEK**. Niniejsza analiza pokazuje bardzo dobrze kontekst tego typu programu i wyzwania, które są związane z podejmowaniem kluczowych decyzji politycznych w skali miasta (wynikających z wymogów prawa, ograniczeń budżetowych, strukturalnych problemów związanych z funkcjonowaniem sektora publicznego). **Wyniki ankiety wskazują na istnienie problemów „palących” – niwelujących inne osiągnięcia w obszarze kultury**. Pytanie brzmi, jak zarządzać sektorem kultury, edukacji, polityki społecznej w skali makro przy założeniu, że najbardziej istotne, najbardziej wrażliwe są procesy w skali mikro – wszędzie tam, gdzie dorośli i dzieci kreują wspólnie dobre miejsca do współdziałania i tworzenia relacji. KPEK może stać się programem wzmacniającym cały system poprzez **zaistnienie wielu działań w mikroskali lecz w przestrzeni całego miasta**. KPEK nie odpowie na problemy strukturalne wymagające działań w skali całego miasta.

Kluczowe zagadnienia do analizy praktyk edukacyjnych i animacyjnych

SKUTECZNE KOOPERATYWY NIEZADOWOLONYCH ZE WSPÓŁPRACY

Współpraca placówek zajmujących się edukacją i kulturą koncentruje się wokół wspólnej organizacji różnorodnych wydarzeń / przedsięwzięć i nie ma charakteru ciągłego. Z wypowiedzi przedstawicieli_ek zarówno szkół, jak i instytucji kultury wynika, iż obie strony są przepełnione chęcią podejmowania wspólnych inicjatyw. Na chęci niestety najczęściej się kończy. Po obu stronach brakuje czasu i mniej lub bardziej formalnych ram współpracy. Potwierdzeniem może być wypowiedź: *jeżeli ja bym sobie miała czegoś w ogóle zażyczyć, to takiej przestrzeni do współpracy między instytucjami kultury i placówkami oświatowymi. [...] Żeby stworzyć szansę na to, żebyśmy [instytucje kultury] byli potrzebni szkole. Bo ja w ogóle jestem przekonana, że jesteśmy jej potrzebni, natomiast w szkole nikt na nas nie czeka. Oni są tak przeciążeni, że nie widzą sensu wpychania nas, ponieważ gonią z programem. To jest sytuacja patowa. Czyli jest jakaś nieumiejętność wykorzystania tej oferty kulturalnej w procesie nauczania. Są poszczególne przypadki, kiedy to działa. Ale [jeśli chodzi o] zbudowanie jakiejś wspólnej narracji, po co w ogóle kultura – tego ludzie nie wiedzą. [...] Są poszczególni nauczyciele, którzy bardzo*

dużo robią na tym polu, a inni po prostu nie wiedzą. Bo też nie mieli [z tym] do czynienia albo sami się nie zachwycili, a trzeba być pasjonatem, żeby innych zarażać. I [byłoby dobrze], jeżeli byłyby osoby, które by faktycznie pośredniczyły, budowały tę sieć współpracy, tak konsekwentnie, stopniowo, szukały repertuaru i mogły dawać informację zwrotną do instytucji [o tym], czego szkoły by chciały.

Jeśli w danej placówce oświatowej są pasjonaci, to z własnej inicjatywy podejmują współpracę z instytucjami kultury, ale najczęściej nie ma to charakteru ciągłego, nie są to też działania rozpowszechnione. Nauczyciele_ki oczekują po prostu wsparcia w dotarciu do właściwych osób i możliwości przeprowadzenia projektu od pomysłu do realizacji: *chciałabym, żeby im (nauczycielom) nie przeszkadzano w robieniu tego, tylko żeby ich wspierano, żeby była taka otwartość i żeby nauczyciel, który wpada na pomysł, że uczniowie mogą zrobić wystawę w jakimś muzeum, uzyskał jakieś wsparcie na temat tego gdzie to jest możliwe, jak to zrobić, kto mu w tym pomoże.*

Brakuje okazji do poznawania się i nawiązywania relacji: *Byłoby super, gdyby Miasto [...] raz na jakiś czas, nawet raz w roku, zaproponowało dla większej liczby ludzi związanych z instytucjami czy organizacjami jakiś program specjalny, który byłby taką platformą do współpracy, do bliższego poznania się, bo my w tym momencie nawet nie mamy czasu ani nie ma miejsca, w którym bylibyśmy w stanie się spotkać jako ludzie związani z tym obszarem w Krakowie. Zarówno przedstawiciele_ki instytucji kultury, jak i szkół podkreślają, że brakuje miejsc / przestrzeni / projektów wymiany doświadczeń.*

W wypowiedziach respondentów_ek mocno zaakcentowane zostało znaczenie niezależności instytucji w dobieraniu sobie partnerów i dobrowolność współpracy: *Chyba wystarczyłoby żeby były programy, a każda jednostka kultury, sama by sobie wymyśliła, z kim chce współpracować. [...] czemu nie, można współpracować, ale bez narzucania. [...] Wtedy ludzie tworzą lepsze rzeczy, jak nie muszą z kimś na siłę.*

Na podstawie wywiadów można wskazać **kilka rodzajów preferowanych typów współpracy:**

— **Współpraca w potrzebie** – często wymieniana jest współpraca lokalowa. Jedna instytucja ma pomysł na zajęcia, chętnych do uczestniczenia oraz pracownika, a druga ma lokal, który umożliwia przeprowadzenie zajęć / wydarzenia w komfortowych warunkach. Podobna sytuacja może dotyczyć instytucji, które dysponują dużymi przestrzeniami wystawienniczymi.

— **Współpraca w dotarciu do uczestników_czek** – ten rodzaj współpracy w większości przypadków polega na przyprowadzeniu dzieci i młodzieży przez nauczyciela_kę do miejsca, które prowadzi jakiś projekt. Znacznie rzadziej polega na wspólnym napisaniu projektu przez szkołę i instytucję kultury, a następnie wspólną realizację.

— **Współpraca międzyinstytucjonalna** – jest realizowana przede wszystkim przez duże instytucje kultury. Jako instytucje partnerskie wymieniane są uczelnie wyższe i artystyczne, instytucje miejskie jak np. MPEC. Ten rodzaj współpracy ma często charakter komercyjny, związany jest z użyczeniem lokalu, sprzętu, przestrzeni zewnętrznej.

— **Współpraca międzynarodowa** – taka współpraca najczęściej jest rezultatem prywatnych kontaktów edukatorów_ek i animatorów_ek i dotyczy uczestnictwa w wydarzeniach lub szkoleniach. Dzieje się oddolnie, przy pomocy zewnętrznego finansowania w formie grantów.

Jeśli przyjrzymy się usytuowaniu instytucji na mapie miasta i sieci realnych partnerstw, zauważymy rozdźwięk pomiędzy geografiami a praktyką życia codziennego. Mało który rozmówca lub rozmówczynie pytani o współpracę wymieniali kogoś z bliskiego sąsiedztwa. **Dla większości kategoria usytuowania nie jest ważnym elementem budowania sieci.** Dla części jest to temat ciekawy, który chcieliby lepiej poznać i rozpracować np. poprzez miejski program edukacji kulturowej. Osoby ankietowane nie wskazywały instytucji,

które są stałymi instytucjami partnerskimi. Jeszcze mniej osób wskazywało na konkretne osoby stojące za deklarowanymi wspólnymi działaniami. **Praktycznie nieobecna w opowieściach jest współpraca rozumiana jako bycie w dłuższym procesie wzajemnego uczenia się i działania.** Raczej pojawia się jedynie chęć wymiany barterowej.

Za podsumowanie mogą służyć słowa jednej z respondentek: *żeby się te sektory nie okopywały w swoich przekonaniach, tylko żeby się spotykały, rozmawiały. [...] Szkoła jest bardzo skoncentrowana na programach, na treściach itd., a z kolei instytucje kultury czasem czują się takimi samotnymi wyspami i królestwami samoistnymi, robią co prawda fascynujące rzeczy, ale to się „nie styka”.*

NIEWIDZIALNA PRACA JAKO ELEMENT PODTRZYMYWANIA „SYSTEMU”

To, co stanowi o sukcesie wielu przedsięwzięć instytucji kultury, jak i działań z zakresu edukacji kulturalnej realizowanych w szkole, to „**niewidzialna praca**” osób zaangażowanych w takowe działania. Niewidzialność pracy wiąże się z brakiem gratyfikacji finansowej i angażowaniem swojego prywatnego czasu. Pracownik jednej z objętych badaniem instytucji kultury tak prezentuje ten problem: *ja mam problem z tym, że wymaga się od nas bardzo dużo, my to robimy – co się nazywa frajerstwem troszkę... – natomiast nie idą za tym żadne dofinansowania. Na niedobory finansowe i niskie uposażenia pracowników_czek instytucji kultury zwraca uwagę większość respondentów_ek.* Na taką sytuację składa się wiele kwestii: czasochłonność przygotowywania rozbudowanych formalnie wniosków grantowych, braki kadrowe, brak komfortu pracy wywołany niedoinwestowaniem instytucji, niedoceniając pracowników_czek niższego szczebla, wypalenie zawodowe i częsta praca „po godzinach”. Docenieniem zaangażowania mogą być nagrody i możliwość szkoleń dla osób szczególnie zaangażowanych w działania z zakresu edukacji kulturowej. Dla wielu animatorów_ek i edukatorów_ek satysfakcjonującym będzie nawet samo **dostrzeżenie tego zaangażowania**

przez zwierzchników_czki na poziomie Miasta oraz przychylność ze strony zwierzchników_czek bezpośrednich.

ETYKA BRAKU ŚRODKÓW

Ja bardzo nie lubię takiego etosu męczennika, ale jest tak, że pracuje się bardzo, bardzo ciężko, a zarabia się niedużo. Podobnie w sytuacji osób pracujących na umowę zlecenie [...] Nasz zespół jest bardzo mały, więc bardzo ważne jest, żeby kompetencje się uzupełniały. Ja jestem taką osobą, która skończyła filozofię, ale studiowała także historię sztuki i polonistykę. Pracuję z [imię], która studiowała bibliotekoznawstwo i historię sztuki, [imię] jest osobą po Akademii Sztuk Pięknych z ogromnym pedagogicznym doświadczeniem, [imię] robi doktorat na polonistyce, a [imię] jest po historii sztuki. Ja wobec mojego zespołu mam dość duże wymagania. Na przykład oczekuję, że członkowie będą czytać na bieżąco gazety i dzięki temu wiedzieć, co się dzieje na świecie.

Druga sugestia jest taka, że właśnie praca edukacyjna jest bardzo mało doceniana. Na przykład są stypendia Miasta Krakowa, [wśród których] jest tylko jedno stypendium edukacyjne. Sama nawet nie wiem, czy jest jakiś system nagród dla osób, które działają w polu edukacji. Wydaje mi się, że utrzymanie pracownika w instytucji jest bardzo trudną rzeczą [w kontekście nierosnących, średnich zarobków i braku docenienia] i na przykład opcja nagród mogłaby tu być pomocna. Żeby ta praca była dobrze wykonywana, musi być wykonywana w komfortowych warunkach. Wiem, że taki postulat zapewnienia komfortu brzmi jak jakaś fanaberia, ale jeśli to ma mieć ręce i nogi i długofalowo funkcjonować to jest bardzo ważne. Bo w tej pracy ryzyko wypalenia, przemęczenia jest bardzo wysokie.

Instytucje kultury nigdy nie funkcjonowały w sytuacji finansowego dobrobytu. Liczba zadań zawsze była nieproporcjonalna do przeznaczonych na ich realizację środków. Z archiwalnych dokumentów różnych placówek można wyczytać kilka scenariuszy ilustrujących życiowe posunięcia pracowników_czek działów edukacji, osób stojących w obliczu braku

środków. Początek historii jest zazwyczaj podobny: do pracy zatrudnia się osoby młode, po studiach, które budują program zasilane prywatną energią i chęcią działania. Po kilku latach takiej działalności oddolna motywacja przestaje wystarczać. Coraz bardziej odczuwalne stają się niskie pensje, wysokie tempo pracy, niski, symboliczny status pracy w instytucjonalnej hierarchii, brak warunków lokalowych i wyposażenia. Wtedy historia rozwija się trzema podstawowymi ścieżkami. Pierwsza – ucieczka do instytucji / działów badawczych (archiwa, biblioteki, opracowanie zbiorów, uniwersytety), druga – zwolnienie się z pracy i szukanie szczęścia poza sektorem kultury, trzecia – stopniowa optymalizacja wydatkowanej energii, a następnie kondensacja do niezbędnego minimum gwarantującego przetrwanie (i trwanie w tym stanie przez długie lata). Opisane scenariusze są aktualne do dziś. Wywiady dostarczają nam szczegółowych informacji, na których konkretnie polach funduszy brakuje i jakie są tego **konsekwencje**:

- **niskie pensje** => niski komfort życia prywatnego, poczucie nieopłacalności pracy w stosunku do wynagrodzenia, poczucie frustracji;
- **mała liczba etatów** w stosunku do liczby zadań => przepracowanie, brak czasu na ewaluację, produkcja wydarzeń, a nie programów o charakterze systemowym;
- **niskie stawki** dla osób pracujących na umowy zlecenie => brak możliwości stworzenia szerszej grupy wykwalifikowanych animatorów_ek i edukatorów_ek, którzy tworzyliby środowisko działające na rzecz swoich celów; trudność w znalezieniu dobrych współpracowników przez instytucje peryferyjne, z trudniejszym dojazdem;
- dodatkowe **finansowanie oparte wyłącznie na rocznych grantach** => praca w systemie doraźnym, bez możliwości wypracowania długofalowego efektu, biurokratyzacja pracy;

niski komfort pracy => ciasne, nieestetyczne biura wymuszające pracę koncepcyjną i koordynacyjną w hałasie, złym oświetleniu, szumie informacyjnym (w jednej przestrzeni jednocześnie pracownicy rozmawiają przez telefon, odbywają spotkania, odpisują na maile i pracują koncepcyjnie);

brak wiedzy na temat wysokości kwoty budżetu rocznego przeznaczonego na edukację => działanie w stanie dezinformacji, brak decyzyjności, brak możliwości planowania strategicznego, długofalowego;

niska jakość pracy => brak czasu na rozwój własny, sieciowanie się, bieżący monitoring działań i ewaluację, superwizje przy projektach;

brak nagród (rozumianych zarówno jako działania osób kierujących instytucją w kierunku pracowników, wyrażające wdzięczność, uznanie, szacunek etc., jak również i nagroda finansowa) => poczucie bycia niewidzialnym, działanie na zasadzie „sobie a muzom”, niski status społeczny wykonywanej pracy, finansowa nieopłacalność.

PRAKTYKI ODDOLNE – DEMOKRACJA W KULTURZE – MIEJSCO-TWÓRCZOŚĆ

Dla wielu edukatorów_ek i animatorów_ek tzw. **praktyki oddolne stanowią podstawowe źródło inspiracji działań z zakresu edukacji kulturalnej**. Ścisła współpraca z otoczeniem, zwiększanie wpływu społeczności lokalnej na kształt podejmowanych inicjatyw, przekazywanie decyzyjności mieszkańcom i mieszkańcom czy wreszcie oddawanie przestrzeni pod tzw. działania oddolne, to najczęstsze praktyki ukierunkowane na partycypację. Sprzyjają one upodmiotowieniu i mogą być nośnikiem pozytywnych przekształceń

społecznych. Podejście takie wpisuje się w **budowanie demokracji w kulturze** jako przestrzeni autentycznego uczestnictwa społeczeństwa w różnorodnych procesach, które wiążą się z szeroko pojmowaną kulturą. Demokracja kulturalna (demokracja w kulturze) nie wprowadza hierarchii podmiotów ani nie wymaga określonych form wyrazu artystycznego. Zakłada aktywne i twórcze uczestnictwo każdego obywatela i obywatelki w szeroko rozumianej kulturze, które podejmowane jest głównie w środowisku życia jednostki. W demokracji kulturalnej stawia się na samostanowienie jednostki, na oddolną aktywność w sferze kultury, którą traktować można jako czynnik integrujący.

Wiele badanych instytucji współpracuje z otoczeniem społecznym, ale działania tego rodzaju mogłyby być jeszcze bardziej zintensyfikowane. Pojawiają się także inicjatywy, które określić można mianem wolontariatu w kulturze: *Często zdarza się tak, że ludzie są w stanie zorganizować coś za darmo, w ramach wolontariatu, w ramach promocji swojej osoby czy swojego zespołu, grupy. Czasem kobiety w klubie rodziców oferują, że świetnie szyją, to mogą zorganizować warsztaty szycia. I pomaga, jeżeli się stworzy [dobrą] atmosferę w jakimś miejscu, [wówczas] przychodzi dużo ludzi, oni tworzą jakieś społeczności wewnątrz klubu i jest to znaczące wsparcie.* W innej wypowiedzi zaakcentowano **partycypacyjny model tworzenia programu działalności instytucji**: *Założyliśmy, że program tego miejsca będzie współtworzony przez mieszkańców i tak jest od samego początku, z tym, że myślę, że teraz jest dużo łatwiej ze względu na to, że my też mamy większe doświadczenie, większe znajomości wśród uczestników i nawet wśród potencjalnych uczestników.*

Naturalną konsekwencją demokracji w kulturze jest **partycypacyjne podejście w kreowaniu nowych miejsc dla edukacji kulturowej związane ze wspieraniem „miejsco-twórczości”**^[1]. Za główne bariery utrudniające powstawanie miejsc respondentki uznają przede wszystkim zaniedbania

[1] Dobrym przykładem mogą być tutaj doświadczenia instytucji społecznościowych przedstawione w publikacji Bohdana Skrzypczaka *Współczynnik społecznościowy. Edukacyjne*

finansowe, a co za tym idzie – kłopoty lokalowe oraz trudności z dobrze wykwalifikowanymi instruktor(k)ami, animator(k)ami, edukator(k)ami, których nie jest łatwo przyciągnąć, nie oferując im należytych warunków pracy i możliwości rozwoju. Tym, co sprzyja tworzeniu dobrze funkcjonujących miejsc dla kultury jest **domowa atmosfera kreowana wspólnie przez pracowników_czki i uczestników_czki zajęć oraz ich rodziców**. To wspólne tworzenie przestrzeni, w której wszyscy czują się swobodnie, przestrzeni, w której wszyscy mogą wspólnie działać. Włączanie uczestników_czek w tworzenie miejsca pomaga im się z nim utożsamić. Podstawą dobrze działających placówek kultury jest również podmiotowość jej pracowników_czek. Chodzi o to, aby **animatorzy_ki i instruktorzy_ki mieli wolność twórczą w kreowaniu projektów i możliwość wykorzystywania swoich doświadczeń i talentów**^[2].

Stworzenie miejsca wymaga zgrania trzech podstawowych elementów: **czasu, ludzi i miejsca akcji**. Prymarne są, w naszej opinii, czas i ludzie. Posiadanie fizycznego miejsca jest ważne, ale sam proces tworzenia można zacząć bez niego. W opisie modeli partycypacji Nina Simon^[3] wyszczególnia różne poziomy, na których można się zatrzymać, tworząc miejsce otwarte na interakcje i wymianę doświadczeń. Podkreśla jednak, że **podstawą wszystkich etapów jest konkretna społeczność, do której miejsce kieruje swoje działania, i wiedza, co tę grupę łączy**. Podstawą jest również przekonanie, że **każdy członek i członkini społeczności ma coś cennego do wniesienia**.

W przeprowadzonych wywiadach kilkakrotnie przewija się **motyw bycia miejscem „otwartym dla wszystkich”**. Widać również pewną trudność

(re)konstruowanie instytucji społecznościowych – w perspektywie pedagogiki społecznej,
Toruń 2016.

[2] Warto w tym kontekście przywołać tekst Ewy Bobrowskiej *Szczęście publiczne w Podłężu* dotyczący Domu Kultury INSPIRO: <https://inspiro.org/2017/05/03/szczescie-publiczne-w-podlezu> [dostęp: 15.02.2020].

[3] Koncepcja Muzeum Partycypacyjnego Niny Simon: <http://www.participatorymuseum.org> [dostęp: 15.02.2020].

w zdefiniowaniu jednego, konkretnego celu działań. Powodów tego stanu rzeczy jest najprawdopodobniej kilka. Pośrednio z wypowiedzi repondentów_ek można wyczytać, że są nimi: kształt systemu raportowania i odpowiadania na wymagania stawiane przez Miasto i Gminę Kraków, brak finansów, brak systemu planowania działań w dłuższej perspektywie niż roczna, nacisk na liczby, wyniki frekwencji jako miernik sukcesu bądź porażki instytucji. W tym podejściu brakuje perspektywy nastawionej na „społecznotwórczość” i budowanie wielowymiarowych relacji społeczno-kulturowych, co wymaga czasu, zaangażowania, planu. Na relacje potrzebny jest czas liczony w latach, a nie miesiącach. **„Brak czasu” jako stały element życia zawodowego pojawił się w bardzo wielu wypowiedziach.**

KRAKÓW I DZIELNICE

Dużym potencjałem ujawnionym w ramach diagnozy jest wyrazista tożsamość lokalna związana z dzielnicami Krakowa. Przykładem może być Nowa Huta, gdzie znacząca część działalności prowadzonej przez placówki kultury ma związek z lokalnymi aktywnościami i lokalną historią. Osadzenie w środowiskach lokalnych skutkuje też sporą różnorodnością wynikającą z miejscowego kontekstu. Podobnym przykładem jest Prądnik Czerwony: *Bardzo prężnie działa towarzystwo prądnickie, pielęgnujące tradycje Prądnika i Czerwonego, i Białego. Jest to całkowicie oddolna inicjatywa ludzi, którzy sami się zorganizowali.* Z badania wynika, że wiele aktywności, które koncentrują się właśnie wokół lokalnych ośrodków kultury, stanowi tkankę „kultury codziennej”, jak uczestnictwo w kursach, kółkach zainteresowań, zajęciach dla seniorów_ek.

Właśnie ten obszar stanowi bardzo dobry punkt wyjścia **do ewolucyjnego przekształcania osiedlowych placówek kultury w centra aktywności lokalnej** – konieczne jest uwzględnienie w tym modelu połączenia ze szkołą oraz wypracowania zarówno rozwiązań systemowych, jak i bazowania na istniejących już dobrych praktykach. Pomocne może być stworzenie takie-

go **catalogu dobrych praktyk**, w którym opisane byłyby scenariusze już realizowane przez krakowskich nauczycieli_ki.

Dla ułatwienia przepływu między szkołą a placówkami kultury **warto stworzyć funkcję lokalnych koordynatorów_ek**, którzy logistycznie i organizacyjnie wsparliby szkoły i placówki kultury (w większości wywiadów pojawia się zdanie, że przy skąpych środkach finansowych etaty pracowników kultury i tak są obciążone bardzo dużą ilością funkcji i obowiązków).

Przemyślenia wymaga sam **koncept lokalności oraz relacji dzielnice – miasto**. Konieczne wydaje się przeprowadzenie badań poświęconych głównie temu zagadnieniu. W wywiadach można dostrzec podskórny konflikt wpisany w skalę między lokalnością (poziom dzielnicy) a miejscową globalnością (miasto, Kraków z jego bardzo wyrazistą tożsamością i marką). Konflikt ten nie zawsze wiąże się z wyrazistym związkiem z lokalnym kontekstem przeciwstawionym miejskiemu, bywa też pochodną procesu, który respondenci_tki postrzegają jako narzucanie pewnych rozwiązań. Wstępna obserwacja aktywności w ośrodkach dzielnicowych wskazuje na konieczność przemyślenia, czym mają być dzielnicowe ośrodki kultury i jaka ma być ich funkcja, a **także, jak miasto rozumie lokalność i jaką ma ona odgrywać rolę w perspektywie edukacji kulturowej** prowadzonej w skali miasta: *To znaczy jeżeli centralnie wymyśla się strategię wokół jakiegoś zagadnienia, choćby wzmocnienia lokalności i różnorodności ofert, toby należało potem zwrotnie otrzymać informację z własnych instytucji kultury. Na czym polega to, co proponują te instytucje, żeby realizować hasła np. różnorodności, lokalności? Chodzi o to, żeby była informacja zwrotna i żeby ktoś w ogóle to przeczytał i się zastanowił, co oznacza ta różnorodność i lokalność.*

KRAKÓW MIĘDZYKULTUROWY

Coraz istotniejszym wyzwaniem staje się edukacja międzykulturowa. W wywiadach z Nowej Huty, Prądnika Czerwonego i Podgórze (Ruczaju) pojawiła się kwestia obcokrajowców jako uczestników działań kulturalnych.

Najczęściej pojawiają się w wywiadach osoby z Ukrainy, które stanowią już dostrzegalną – i dostrzeganą – zarówno przez pracowników oświaty, jak i instytucji kultury grupę odbiorców. Wydaje się, że o integrację, wzajemną wymianę wiedzy i doświadczeń najlepiej byłoby zadbać na poziomie najbardziej lokalnym, czyli w dzielnicowej instytucji kultury oraz szkole, do której uczęszczają młodzi Ukraińcy i Ukrainki. **Wymaga to jednak także zaoferowania pracowni(cz)kom odpowiednich narzędzi wspierających umiejętności komunikowania międzykulturowego.** Jeśli przyjąć, że praca takich lokalnych centrów ma mieć charakter projektowania wspólnoty praktyk, to warto byłoby pozyskać ukraińskich animatorów_ki kultury i doradców_czynie – czasem podstawową kwestią jest bowiem bariera językowa: *Jedna z naszych edukatorek mówi po ukraińsku i rosyjsku. Zapisując grupę na zajęcia, pytamy, czy w tej grupie są też dzieci z innych krajów, i wiedząc, że na przykład w tej klasie jest trzech małych Ukraińców, prosimy [imię], żeby też była.*

Wspólnoty praktyk i uczenie umiejscowione

Miasto nie musi mówić, „ej, wy działajcie, stwórzcie program”. Nie musi tego robić. Po prostu stwórzmy warunki, żeby oni działali.

Mamy tutaj filię Biblioteki Kraków bardzo blisko. Ale de facto jest to filia jednej połączonej miejskiej biblioteki [w 2016 roku doszło do połączenia czterech bibliotek dzielnicowych w jedną miejską bibliotekę publiczną]. [Pracownicy] dostali... nie wiem, jak bibliotekarze o tym mówią, ale dostali jakiegoś takiego organizacyjnego kopa. Struktury się uporządkowały i to nie jest już jakaś tam zapyziała filia gdzieś tam, do której przychodzi 10 emerytów na krzyż. One żyją. Na przykład nasze dzieci były na spotkaniu z autorką. Wiemy, że mamy umówione następne spotkanie. Biblioteka przestała być takim „przynies książkę, zabierz książkę”, ale została miejscem, które jest centrum kulturowym.

Kategoria edukacji kulturowej przenosi punkt ciężkości z wąsko rozumianej konsumpcji dóbr kultury (wytwarzanych najczęściej w obszarze kultury artystycznej) na znacznie szersze rozumienie samej kultury, która w tym ujęciu obejmuje całe spektrum zróżnicowanych form i praktyk wytwarzania znaczeń, norm, zwyczajów i wartości oraz ich przekazywania. Kultura artystyczna staje się jednym z obszarów istotnych dla wartościowego bycia w społeczeństwie i świecie, któremu towarzyszą jednak różnorodne formy tworzenia form kultury oddolnej oraz sposoby współistnienia i współpracy w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo oraz światopoglądowo. **Edukacja kulturowa oznacza jednocześnie, że uczestnictwo w tak szeroko rozumianej kulturze jest formą kształtowania postaw społecznych i nabywania wielu umiejętności, które często nie są postrzegane w takich kategoriach. Chodzi zwłaszcza o zdolność komunikacji pozbawionej znamion przemocy i dyskryminacji, o umiejętność włączania się w działania**

zespołowe, o postawy aktywności obywatelskiej oraz o kompetentne posługiwanie się narzędziami oferowanymi przez sieciowe media cyfrowe (w tym świadomość specyfiki platform społecznościowych).

Warto podkreślić, że przemianom ulegają same formy uczenia się – badacze i teoretycy zgodnie wskazują, że pokolenia wchodzące w dorosłość w pierwszej dekadzie XXI wieku oczekują form angażujących oraz wymiany informacji opartej na partnerstwie. Mają jednocześnie bardzo pragmatyczne – choć, zaznaczmy od razu, nie cyniczne – podejście do zdobywanych umiejętności oraz chcą, by były one odpowiedzią na aktualnie dotykające ich problemy. Podkreślają to zgodnie trzy raporty z badań młodzieży krakowskiej przeprowadzone w latach 2016–2017^[1] obejmujące dość szeroką panoramę zagadnień i grupę wiekową rozpiętą między gimnazjalistami a starszą młodzieżą (do 30 lat), należącą do zróżnicowanych społecznie środowisk. Podobne diagnozy można odnaleźć w wypowiedziach pracowników placówek oświatowych w badaniach przeprowadzonych przez MIK w ramach KPEK: *Moim zdaniem bardzo ważny jest nieustający dialog z rzeczywistością. Ja mogę zrobić projekt o Gallu Anonimie, ale jeśli w żaden sposób nie przykleję tego do obecnej chwili, to na długo nie utrzymam uwagi młodzieży. Działania, o których mówię, to są inicjatywy związane z bieżącym życiem Krakowa.*

Choć pejzaż nakreślony we wspomnianych raportach z badań każe zweryfikować nieco naiwne wyobrażenia o kulturze partycypacji (do czego powrócimy w dalszej części), to wnioski z tych raportów jednoznacznie wskazują na potrzebę zmian w formule edukacji. **Powinna ona przede wszystkim mocniej uwzględniać formy oparte na aktywnym uczestnictwie i współtworzeniu ze strony uczniów, uczennic i studentów, studen-**

[1] Są to: A. Strzebońska i in., *Diagnoza krakowskiej młodzieży 2016. Opracowanie dla Wydziału Spraw Społecznych Urzędu Miasta Krakowa*, Kraków 2016; B. Moś, *Raport z badań „Dozwolone od lat 18stu” młodzieży 18–30 mieszkającej w Krakowie*, Kraków 2017; Ł. Mażnica, S. Rudnicki, J. Strycharz, B. Worek, *Potrzeby, oczekiwania i praktyki młodych. Raport z badania krakowskiej młodzieży na potrzeby prac nad programem Młody Kraków 2.0*, Kraków 2017.

tek, na co wskazuje jeden ze wzmiankowanych wyżej raportów: *Szkoła idealna to zdaniem uczniów szkoła wspierająca rozwój indywidualnych zdolności, kompetencji, pozwalająca na realizację swoich pasji.*

W świetle powyżej zarysowanych obserwacji wyłania się wniosek o konieczności głębokich zmian formuły działań w obszarze edukacji kulturowej. W niniejszej diagnozie proponujemy oparcie się na **koncepcji wspólnoty praktyk** (*community of practise*) i **uczenia (się) umiejscowionego** (*situated learning*)^[2]. Autorzy tej koncepcji poszukiwali odpowiedzi na pytanie, **jaki rodzaj zaangażowania społecznego stwarza warunki sprzyjające dla zaistnienia procesu uczenia się?** Do pewnego stopnia **samo pojęcie edukacji jest wciąż zbyt mocno nacechowane raczej procesem przekazywania wiedzy, zakładającego ruch odgórny, niż wspólnego wypracowywania procesu opartego na partnerstwie.** Przemiana takiego podejścia w ramach koncepcji wspólnoty praktyk jest bardzo głęboka, ponieważ zakłada całkowite przeformułowanie roli ekspertów_ek oraz uczących się (w języku angielskim poręcznym terminem stosowanym przy tej okazji przez badaczy jest „apprentice” czyli praktykant_ka).

Zmiana formuły oznacza przy tym, że **uczący się to nie ktoś, kto nabywa zestaw umiejętności / korpus wiedzy po to, by aplikować go później w odmiennych czy nowych warunkach, ale ktoś, kto angażuje się w praktykę na zasadzie współuczestnika partycypującego w procesie.** Praktyka jest zasadniczo taka sama zarówno dla eksperta_ki, jak i uczącego_ej się, ale przy różnych zakresach i różnym stopniu odpowiedzialności za wynik działania. W tym procesie uczący się stają się także uczestni(cz)kami procesu pełnego wejścia we wspólnotę praktyki. Dlaczego uważamy tę koncepcję za pożyteczną w edukacji kulturowej:

— pozwala na odejście od wąskiej formuły edukacji artystycznej na rzecz szerszego kształtowania postaw;

[2] Autorami koncepcji są Jean Lave i Etienne Wenger, a podstawowa lektura to: <https://wenger-trayner.com/introduction-to-communities-of-practice> [dostęp: 15.02.2020].

- pozwala traktować uczących się (w tym zdobywających umiejętności artystyczne) jako osoby pełniące wiele ról: przyszłych świadomych uczestników_czki życia kulturalnego, członków_inie społeczności, obywatel(k)i, przekazujących wiedzę itp.;
- pozwala uwzględnić różne stopnie zaangażowania członków i członkiń wspólnoty i wykorzystać je w odpowiednim zakresie.

Szczególnie ten ostatni aspekt może być atrakcyjny w planowaniu działań. Z przeprowadzonych badań (zwłaszcza z wywiadów) wynika, że edukatorzy_ki i pracownicy_czki placówek są tego mechanizmu świadomi i wykorzystują go, **budując swoje wspólnoty, opierając się na lokalnych sieciach uczestnictwa**. Twórcy koncepcji wspólnoty praktyk wyłonili podział na **trzy stopnie zaangażowania**:

- **grupa centralna** (*core group*) – zazwyczaj niewielka grupka osób zaangażowanych (biorących udział w działaniach i angażujących się także na poziomie organizacyjnym, zazwyczaj ok. 10–15% wspólnoty praktyki);
- **grupa aktywna** (*active group*) – osoby w miarę regularnie uczestniczące w spotkaniach i działaniach, ale zaangażowane w mniejszym stopniu niż grupa centralna (szacuje się, że to ok. 15–20% procent wspólnoty praktyki);
- **grupa peryferyjna** (*peripheral group*) – osoby śledzące aktywność, utrzymujące się na marginesach, uczestniczące bardzo okazjonalnie. Choć wydaje się, że grupa peryferyjna jest bierna i słabo zaangażowana, to **w istocie stanowi często trzon wspólnoty**, a fakt, że pozostaje w swoistym „milczącym” kontakcie z grupą, nie jest wcale nieistotny.

Wreszcie, poza wspólnotą praktyki sytuuje się szerszy świat społeczny pozostający z nią w interakcjach (czasem profesjonalnych lub biznesowych), ale stosunkowo słabo zainteresowany jej aktywnością – także nie pozostający jednak bez związków czy interakcji. Proponowany przez nas postulat głębokiego przeformułowania sposobu prowadzenia edukacji kulturowej, jednocześnie jednak ewolucyjnego i wyrastającego z lokalnego kontekstu, opiera się na **postrzeganiu placówki kultury jako jądra wspólnoty praktyki**, która konstryuuje się wokół jej działań organizacyjnych, informacyjnych i społecznych-nieformalnych. Takie podejście wymaga przede wszystkim punktu wyjścia w postaci rzetelnej diagnozy aktualnego stanu rzeczy wynikającej z realizacji diagnozy placówek zajmujących się edukacją w obszarze kultury (w tym instytucji kultury, szkół, świetlic, centrów aktywności lokalnej).

Wywiady zebrane w ramach badań pokazują, że edukatorzy_ki są częściowo świadomi procesów budowania wspólnoty praktyk (działają w tym nurcie choć oczywiście bez świadomości samej proponowanej tu teorii), są także dość dobrze osadzeni w swoich sieciach, choć pojawia się jednocześnie potrzeba **uruchomienia stałych platform wymiany doświadczeń**. Stosunkowo często jako punkt odniesienia i przykład działań, które odniosły sukces wspomniano Warszawski Program Edukacji Kulturalnej. **Za jeden z jego wartościowych elementów uznaje się w wywiadach właśnie sieciowanie i przepływ informacji i zasobów między instytucjami kultury i pomiędzy domami kultury w Warszawie. Więc wydaje mi się to ciekawe. I druga rzecz – cały blok szkoleń, który pozwolił podnosić kompetencje pracownikom, plus konkursy grantowe, przyznawanie nagród za najlepsze projekty, dodatkowych punktów dla szkół, które są zaangażowane w te działania z zakresu edukacji kulturalnej.** O tym, że tego rodzaju działania są niezbędne, świadczą też wyniki ankiet wypełnionych w ramach badań. Pracownicy_czki krakowskich placówek oświatowych i instytucji kultury objętych badaniem najlepiej oceniają swoje kompetencje w zakresie prowadzenia działań edukacyjnych i uczenia (w większości na 5 i 4 w skali od 1 do 5), **najsłabiej zaś w obszarach: kompetencje społeczne i negocjacje, praca z osobami o specjalnych**

potrzebach, prowadzenie działań animacyjnych i środowiskowych. Nie można oczywiście pominąć zróżnicowania placówek objętych badaniem, ale z powyższych odpowiedzi wyłania się wniosek, że **dominuje tradycyjnie edukacyjny warsztat zawodowy z naciskiem na kształcenie.**

Jednocześnie trzeba wskazać, że odpowiedzi na pytanie o główny cel, dla którego warto powołać w Krakowie program edukacji kulturalnej są bardzo ogólne (*wzmocni się wspólny kapitał publicznych i niepublicznych instytucji kultury i oświaty; efekt synergii i efektywniejszego działania na rzecz wspólnej oferty; partycypacja dzieci i młodzieży w procesie edukacyjnym; wprowadzenie realnej zmiany w myśleniu o pracy i roli animatora / edukatora, wsparcie finansowe działań w tym zakresie*), a wiele ankiet przynosi brak odpowiedzi. Tam, gdzie pojawiają się te odrobinę bardziej konkretne, wskazują stosunkowo często na potrzebę **sieciowania i wsparcia tych inicjatyw, form i dobrych praktyk, które już istnieją** (*Wyławianie i wsparcie dla tych, którzy już robią rzeczy wartościowe, nagłaśnianie tego, upowszechnianie, implementowanie. Wspierać wszelkie działania oddolne. Stwarzać im szansę, dofinansowywać. Stwarzać środowisko sprzyjające takiej działalności, inicjatywom; Zbudowanie i wzmacnianie żywego środowiska osób, organizacji i instytucji skoncentrowanych na rozwijaniu edukacji kulturowej (różnych jej form) w mieście (wraz z zapewnieniem tym osobom warunków do realizowania ich misji i działań); Według mnie ważne jest, abyśmy współdziałali i zapraszali do współpracy kolejne placówki, animatorów. Do tego potrzebna jest jakaś wspólna platforma, stała grupa ludzi mocniej zaangażowanych, którzy mają już konkretne zadania. Na razie wiele mówimy o wspólnym działaniu, jest sporo dobrej energii, ale moim zdaniem brakuje konkretów. Może jakiś jeden wspólny, duży projekt?*). Te odpowiedzi wskazują z jednej strony na **potrzebę większego sieciowania i wymiany, z drugiej – oparcia na istniejących już dobrych i wartościowych inicjatywach w tym zakresie.** Jedną z ważnych wskazówek jest spojrzenie na dobre praktyki przez pryzmat wypracowania owego „pasa transmisyjnego” między instytucjami kultury a szkołami, który nie ograniczałby się do wspomnianego w wywiadzie „pola żniw”.

Chodzi więc w gruncie rzeczy o głęboką zmianę w podejściu do edukacji w obszarze kultury przy czym **należy się oprzeć na już istniejących „przyczółkach” kształtujących się bądź obecnych wspólnot praktyki**. Wiele placówek jest bowiem dobrze osadzonych w swoim lokalnym kontekście:

[...] stawiamy przede wszystkim na to, żeby odpowiadać na potrzeby mieszkańców w tym konkretnym zakresie, w tym edukacji kulturalnej; jeśli mowa o współpracy ze szkołami, to staramy się to dzielić, z jednej strony mamy jakieś propozycje, ale też pytamy nauczycieli o to, czego oni by potrzebowali i jakie oferty mogłyby być dla nich przygotowane. To też się pojawia przynajmniej w jednym z planów rozwoju klubowych – wypracowanie oferty przeznaczonej dla placówek osiedlowych, edukacyjnych [...]

Staramy się też pracować tak, żeby te działania kulturalne, które są realizowane w domu kultury, bardzo mocno włączały odbiorców w tworzenie tego, co się dzieje.

Czasem chodzi więc o lekkie przesunięcie akcentów, by działalność rzeczywiście miała charakter wspólnoty praktyki, ale odpowiadając na potrzeby otoczenia – także wchodziła w dialog i je kształtowała. Nacisk na ten postulat wynika ze zderzenia przywołanych już wniosków z badań młodzieży o nikłej roli domów kultury z **poglądem pracowników_czek często artykułowanym w badaniach przeprowadzonych w ramach KPEK, którzy są nieufni wobec reform przeprowadzonych „zza biurka”, bez znajomości realiów funkcjonowania placówek**. A zatem **każda strategia, która będzie prowadzona bez przynajmniej częściowego zaangażowania pracowników_czek, jest skazana na klęskę**.

Zmiany w edukacji kulturowej w przypadku domów kultury i młodzieżowych domów kultury **powinny być bowiem kontekstowe i dopasowane do lokalnej specyfiki, uwzględniające propozycje uczenia się usytuowanego (czyli wiedzy wypracowanej i stosowanej zawsze w konkretnym kontekście, także dotyczącym konkretnego miejsca i czasu)**. Powinny iść dwutorowo: z jednej strony uwzględniać zmieniające się sposoby uczenia się oraz oczekiwania młodzieży w tym zakresie, z drugiej – **przekształcanie**

domów kultury raczej w centra aktywności lokalnej, niż swoiste sklepy z kursami doształcającymi, językowymi lub artystycznymi (którą aktualnie pełnią zbyt często). Tego typu aktywność jest z pewnością potrzebna i nie należy z niej rezygnować, ale być może konieczna będzie zmiana formuły na bardziej uspołeczniającą.

Ten wniosek – podkreślmy to raz jeszcze – stawiamy na podstawie analizy wyników badań, które pokazały, że ośrodki i domy kultury, praktycznie rzecz biorąc, nie istnieją w świadomości młodych mieszkańców miasta – nawet jeśli kiedyś chodzili tam na zajęcia. Dodajmy, że wiele z tych instytucji teoretycznie jest przeznaczonych dla młodzieży, która jednocześnie deklaruje chęć i potrzebę większego zaangażowania w funkcjonowanie miasta. Celem zmian – i wypracowywanej strategii edukacji kulturowej – powinno więc być **ewolucyjne doprowadzenie do zamknięcia luki między deklarowanymi potrzebami ze strony młodych ludzi, a istniejącą ofertą.**

Ważnym elementem dla strategii edukacji kulturowej powinno być **wzmocnienie związków między placówkami kultury i szkołami** – i znowu tutaj koncepcja wspólnoty praktyki może być pomocna w weryfikacji pewnych zniekształceń tej relacji dostrzeganych przez nauczycieli_ki, którzy widzą często instrumentalne traktowanie szkół przez instytucje kultury: *Domy kultury traktują szkoły jako takie pole żniw.*

Wydaje się, że jest to pochodna rynkowego podejścia do kultury oraz prymatu ilościowych wskaźników oceny. W tym przypadku istotne byłoby wprowadzenie funkcji lokalnego / szkolnego koordynatora oraz zdiagnozowanie aktorów trzech poziomów zaangażowania we wspólnotę praktyki kształtującą się na przekroju między szkołą a instytucjami kultury. Warto skorzystać przede wszystkim z doświadczenia nauczycieli_ek i animatorów_ek, którzy już prowadzą takie działania – z badań przeprowadzonych w ramach KPEK wynika, że są to działania wręcz modelowe (które jednak rzadko spotykają się z zainteresowaniem i uznaniem przełożonych czy struktury oświatowej): *Moja praca wokół tego festiwalu polega na tym, że z programu wybieram sobie spotkania, które mnie interesują, i idę z młodzieżą*

na dane spotkanie. Wcześniej oczywiście przygotowuję ich do odbioru. A potem kolejne lekcje projektuję wokół tych wydarzeń, bo jeśli oni mają być nie tylko konsumentami, ale prosumentami wydarzeń kulturalnych, to muszą być świadomie wprowadzani w to wydarzenie, po to, żeby umieć także np. merytorycznie wypunktować słabe strony wydarzenia.

To są bardzo szeroko zakrojone akcje we współpracy z instytucjami, bo dla młodzieży ważne jest to, żeby wchodzić w interakcje z instytucjami, które potencjalnie są miejscami ich przyszłej pracy.

Ja młodzieży powtarzam, że jako nauczycielka nie jestem tą, która wie lepiej, ale tą, która im powie, gdzie szukać.

Postulowana zmiana formuły placówki edukacyjnej (instytucji kultury) oznacza także radykalne odejście od myślenia w kategoriach czysto rynkowych i wyłącznie konsumpcyjnych, w których placówki kultury muszą w pierwszym rzędzie na siebie zarabiać, a uczestnicy kultury są zaledwie konsumentami określonych działań i wydarzeń. Oznacza to także odejście od ewaluacji skuteczności osiągania założonych celów w kategoriach wyłącznie ilościowych (*Miasto musi sobie odpowiedzieć, o co chodzi: o jaki efekt, czy jakościowy, czy ilościowy. Jeżeli myślimy o jakości, niewątpliwie musimy iść w tamtą stronę, czyli tworzyć warunki do działania*). Oba postulaty pojawiają się niemal we wszystkich wypowiedziach pracowników_czek placówek kulturalnych w badaniu przeprowadzonym w ramach KPEK i były wielokrotnie artykułowane w innych badaniach sektora. **Tylko taka zmiana podstawowej filozofii pozwoli przekształcić te placówki w ośrodki lokalnych wspólnot praktyki** (a praktyką jest tutaj pełne uczestnictwo w życiu miasta, w tym w kulturze).

Programy edukacji kulturowej i kulturalnej w Polsce

Programy (rozwoju) edukacji kulturowej i kulturalnej (PEK-i) są realizowane lub opracowywane w wielu miastach i regionach w Polsce. Ich charakter i cel jest zależny od konkretnej lokalizacji, ale zawsze ich kluczowym założeniem jest tworzenie spójnego programu działań edukacyjnych (animacyjnych) w poprzek sektorów, w ramach których miasta organizują zwyczajowo polityki publiczne. Jest to zgodne z ideą uczenia się przez całe życie oraz tworzenia sieci powiązań dotyczących edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej. Można zauważyć trend, w ramach którego cel istnienia PEK-ów przeniósł swój ciężar z rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej w stronę edukacji kulturowej, edukacji kreatywnej, edukacji obywatelskiej, międzykulturowej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Jest to związane z przyjmowaniem do kulturalnych polityk publicznych koncepcji tzw. poszerzonego pola kultury, tzw. kultury żywej i tzw. kultury szerokiej, tzw. relacyjnego uczestnictwa w kulturze^[1], w ramach których kultura przestaje być wąsko rozumianym fenomenem związanym z funkcjonowaniem publicznych instytucji kultury a staje się przestrzenią uczestnictwa, przepływów, interpretacji i demokratyzacji w ramach różnorodnych procesów i praktyk kulturowych.

[1] Zachęcamy do zapoznania się z publikacją *Pomorskie poszerzenie pola kultury: dylematy - konteksty - działania*, https://wns.ug.edu.pl/sites/default/files/_nodes/strona-wns/71913/files/pomorskie_poszerzenie_pola_kultury_dylematy-konteksty-dzialania_o.pdf [dostęp: 15.02.2020].

Miasto	Program	Cel
Warszawa	Warszawski Program Edukacji Kulturalnej ^[2] Od 2009 roku	Podstawowym założeniem Warszawskiego Programu Edukacji Kulturalnej 2015–2020 jest kształtowanie w uczniach umiejętności wykorzystania potencjału kulturotwórczego, który umożliwia upowszechnianie sztuki oraz animację kultury . Proces ten może zostać zrealizowany poprzez zbudowanie systemu zintegrowanej współpracy szkół i przedszkoli z instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi, placówkami wychowania pozaszkolnego i wyższymi uczelniami w celu podniesienia jakości edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży. Działania w sferze edukacji kulturalnej realizowane przez szkołę / przedszkole pozwalają na wczesne kształtowanie nawyków uczestnictwa w kulturze. Edukacji kulturalnej nie należy ograniczyć jednakże do rozwijania zainteresowań kulturalnych, kształtowania umiejętności artystycznych, rozbudzania twórczej aktywności, przekazywania wiedzy o kulturze i sztuce, lecz potraktować wielowymiarowo jako rozwijanie kompetencji kulturowych, szczególnie w kontekście przygotowania ludzi do określonych zadań w życiu dorosłym w wymiarze zawodowym, społecznym i obywatelskim. Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży, w odniesieniu do jej rzeczywistych efektów widocznych w życiu dorosłym, jest także swoistym instrumentem wychowawczym. Edukacja kulturalna w szeroko pojętym systemie szkolnym obejmuje zarówno edukację artystyczną i estetyczną, jak i wprowadzenie do wiedzy o dziedzictwie kulturowym i jego oceny oraz do uczestnictwa we współczesnym życiu kulturalnym; zaangażowanie w procesy upowszechniania kultury; uwrażliwienie na równoważną godność kultur oraz na podstawową więź łączącą dziedzictwo ze współczesnością; kształcenie w duchu wartości obywatelskich; przygotowanie do krytycznego korzystania z masowych środków przekazu.

Łódź	<p>Program Wsparcia i Rozwoju Edukacji Kulturalnej w Łodzi^[3]</p> <p>Od 2018</p>	<p>KREACJA I KOOPERACJA</p> <p>Cel strategiczny nr 1 jest celem nadrzędnym, który determinuje pozostałe cele i zadania. Wynika on z pedagogiki twórczości i wywodzącej się z niej koncepcji „pomocy w tworzeniu”, której głównym priorytetem jest wychowanie dzieci, młodzieży i dorosłych do twórczości oraz pomoc osobom i grupom w tworzeniu i rozwijaniu postawy twórczej. Cel zakłada planowe, systematyczne oddziaływanie na człowieka i grupę w każdej dziedzinie życia społecznego poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) inspirowanie zdolności twórczych, b) usuwanie barier uniemożliwiających twórczość, c) rozwijanie wiedzy i umiejętności niezbędnych w twórczym myśleniu i działaniu. <p>Wyżej wymieniony cel jest z jednej strony emanacją strategicznych haseł „Łódź kreuje” oraz „Kreatywna Łódź”, z drugiej zaś narzędziem realnego wsparcia ich dalszej realizacji oraz pomocą w konsekwentnym budowaniu miasta otwartego na kreatywność i przyjaznego twórcom w rozumieniu twórczych obywateli Łodzi.</p>
Gdańsk	<p>Gdański Program Edukacji Kulturowej^[4]</p> <p>Od 2020 (trwają konsultacje społeczne projektu programu)</p>	<p>Program jest skierowany do wszystkich podmiotów i osób, które już zajmują się edukacją kulturową, a także do tych, które chciałyby do tego grona dołączyć. Mowa tutaj o instytucjach publicznych, przedszkolach i szkołach, organizacjach pozarządowych, firmach prywatnych, uczelniach wyższych, a także grupach oddolnych, osobach indywidualnych, animatorach i animatorach, edukatorach i edukatorach, artystkach i artystach (profesjonalnych i amatorskich). Program stworzy prze-strzeń wspólnych działań wszystkich podmiotów i osób działających w obszarach kultury, edukacji, spraw społecznych i obywatelskich. Wpisane do Programu narzędzia mają wzmocnić środowisko edukacji kulturalnej, zwiększać ich wiedzę, zarówno w zakresie dydaktyki jak i np. w pracy ze społecznościami lokalnymi. Zależy nam na kształceniu nowej kadry, docenianiu dobrych i wartościowych działań edukacyjnych i animacyjnych. Praca animacyjna to praca z ludźmi i dla ludzi. Nie da się oszukać pasji i wewnętrznego zaangażowania, dlatego zmotywowana, kochająca swoją pracę kadra jest w tym procesie bardzo istotna. Zależy nam też na promowaniu działań edukacyjnych, a także samych twórców, jak i organizacje i instytucje, które reprezentują.</p>

[3] <https://uml.lodz.pl/edu-kul> [dostęp: 15.02.2020].

[4] https://bip.gdansk.pl/subpages/akty_prawne/pliki/2019/PMG_2019_8_2023_zal01.pdf [dostęp: 15.02.2020].

Bytom	Pokłady Kultury ^[5] Od 2019 (3-letni projekt w ramach dofinansowania MKiDN)	Pokłady Kultury to trzyletnie działanie, którego głównym celem jest stworzenie miejskiego programu edukacji kulturalnej, opartego na systematycznym podnoszeniu kompetencji i budowaniu narzędzi umożliwiających czynne i krytyczne uczestnictwo w kulturze – w pierwszym etapie projektu nauczycielom, a w konsekwencji także ich uczniom. Założeniem projektu jest budowanie realnej, opartej na relacjach, współpracy, wsparcie udziału nauczycieli i uczniów w wydarzeniach, a także podejmowanie wspólnych inicjatyw na styku edukacji i kultury.
-------	--	---

Tab. 14. Miejskie programy edukacji kulturowej i kulturalnej w Polsce

Warto zaznaczyć, że w województwie mazowieckim funkcjonuje pierwszy regionalny program (rozwoju) edukacji kulturalnej, czyli Mazowiecki Program Edukacji Kulturalnej^[6], którego „celem jest wspieranie twórczych działań angażujących mieszkańców, budujących poczucie wspólnoty i będących narzędziem rozwoju społecznego”. Inicjatorem programu jest Samorząd Województwa Mazowieckiego, a głównym operatorem Mazowiecki Instytut Kultury. Kolejny PEK powstaje również w Poznaniu w strukturach Centrum Kultury Zamek^[7]. W Małopolsce powstało Partnerstwo na rzecz Rozwoju Edukacji Kulturowej, którego celem są prace nad kolejnym tego typu programem w skali regionalnej^[8]. Inspiracje do rozwoju KPEK w Krakowie warto też czerpać z doświadczeń programu Bardzo Młoda Kultura^[9] realizowanego wspólnie przez Narodowe Centrum Kultury w Warszawie wraz z szesnastoma operatorami regionalnymi w kraju (w województwie małopolskim operatorem jest Małopolski Instytut Kultury w Krakowie).

[5] <https://pokladybytom.pl> [dostęp: 15.02.2020].

[6] <http://www.mazowieckieobserwatorium.pl/mpek> [dostęp: 15.02.2020].

[7] <https://ppek.ckzamek.pl> [dostęp: 15.02.2020].

[8] <http://mik.krakow.pl/2019/02/18/powstalo-partnerstwo-na-rzecz-edukacji-kulturowej-w-malopolsce> [dostęp: 15.02.2020].

[9] <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/bardzo-mlo-da-kultura> [dostęp: 15.02.2020].

Rekomendacje na start

PROPONUJEMY, ABY WDROŻENIE PROGRAMU POLEGAŁO NA URUCHOMIANIU DZIAŁAŃ W TRZECH KOLEJNYCH KROKACH:

- pierwszy – przygotowanie **działań związanych z uruchomieniem systemu grantów i stypendiów** na rozwój edukacji kulturowej w szkołach, instytucjach kultury i organizacjach pozarządowych;
- drugi – **kontynuacja diagnoz i badań partycypacyjnych** (dalsze analizy na podstawie zgromadzonego materiału badawczego dotyczącego edukacji w obszarze kultury oraz wdrożenia działań badawczych realizowanych z dziećmi i młodzieżą, aby móc przygotować działalność rzeczniczą opartą na współpracy z beneficjent(k)ami programu);
- trzeci – uruchomienie działań związanych z **opracowaniem programu rozwoju edukacji kulturowej w Krakowie jako planu działań do wdrożenia**, który to dokument będzie można poddać konsultacjom społecznym i przyjąć do realizacji przez Miasto Kraków.

GRANTY I STYPENDIA NA START PROGRAMU

W niniejszej części świadomie posługujemy się kategorią „grantu” i „stypendium”, których używamy poza kontekstem dopuszczalnych prawnie form zarządzania środkami publicznymi. Poprzez użycie słowa „grant” postulujemy,

aby środki w ramach programu KPEK były przekierowywane jako granty rozwojowe, czyli żeby środki były powierzane na realizację projektów rozwojowych obejmujących prowadzenie przez grantobiorcę własnych prac eksperymentalnych i rozwojowych lub na partnerstwo z innymi podmiotami, które prowadzą takie działania na jego rzecz, w celu opracowania nowych lub ulepszonych przedsięwzięć i działań w duchu edukacji kulturowej. Dobór konkretnej ścieżki jest już mocno związany z tym, kto jest beneficjentem i jakie są możliwości pozostawione samorządowi na „regranting”. Jeśli zaś chodzi o stypendia, wskazujemy na chęć wzmacniania, wspierania i doceniania osób, które rozwijają swoje kompetencje w obszarze edukacji kulturowej bezpośrednio w powiązaniu z prowadzeniem działalności edukacyjnej i animacyjnej. Jeśli celem grantów jest przygotowanie instytucji do wdrażania edukacji kulturowej, to stypendia są mechanizmem rozwoju osób – inwestowania w ich pozycję, kompetencje, zaangażowanie w zmianę. Oba schematy – grantowy i stypendialny – będą się wzajemnie wzmacniały, tworząc jądro programu KPEK, który na bazie dodatkowych środków na rozwój będzie cieszył się zainteresowaniem i będzie mógł stać się platformą dla innych działań związanych z sieciowaniem, podnoszeniem jakości działań, promowaniem działalności edukacyjnej i animacyjnej

Małe granty. Jako punkt wyjścia do myślenia o kształcie „małego grantu” proponujemy koncepcję projektowania sytuacji twórczych praktykowaną i rozwijaną przez Maję Parczewską i Janusza Byszewskiego w ramach Laboratorium Edukacji Twórczej przy CSW Zamek. Podstawą tej metody jest próba wdrożenia w życie różnych koncepcji psychologicznych i artystycznych widzących rozwój jako proces, a nie cel (np. Abraham Maslow) oraz uznania, że każdy człowiek jest twórczy (np. Joseph Beuys).

Proponujemy, aby grant w wysokości 10 000 tys. złotych na rok był przeznaczony na ćwiczenie przez nauczyciel(k)i, animatorów_ki i edukatorów_ki projektowania sytuacji twórczych we własnej instytucji i jej okolicy. Osoby zainteresowane aplikacją o grant będą zapraszane na cykl sześciu szkoleń (raz na

miesiąc), na których będą się spotykać w różnych krakowskich instytucjach i brać udział w warsztatach inspiracyjnych (na wzór bytomskich Pokładów Kultury).

W kolejnym etapie uczestnicy_czki cyklu będą mogli aplikować o grant, który będzie promować współpracę środowiskową i międzyinstytucjonalną, ale bez narzucania obszaru tematycznego działań. Pieniądze będą mogły być wydane zarówno na materiały, honoraria, prototypy, jak i sprzęt, superwizje etc. (według rozpoznania potrzeb). Z funduszy trzeba będzie się rozliczyć finansowo, ale na etapie składania grantu liczyć się będzie jedynie koncepcja i publiczna prezentacja, a nie budżet (na wzór grantu „WzmocniONE” prowadzonego przez Fundację Ashoka).

W ramach grantu możliwe będzie ćwiczenie sytuacji wewnątrz już istniejącego miejsca, jak również wychodzenie w teren i testowanie działań punktowo bądź mobilnie (np. inspirując się metodami street workingowymi). Celem grantu będzie stworzenie przyjaznego środowiska do ćwiczenia sytuacji służących „sztuce spotkania i autoekspresji” z wykorzystaniem narzędzi, które są bliskie konkretnemu nauczycielowi, nauczycielce, edukatorowi, edukatorce i animatorowi, animatorce.

Wielostopniowe granty rozwojowe. To działanie będzie polegać na uruchamianiu kolejnych transz wsparcia wraz z rozwojem kompetencji beneficjentów_ek oraz ewaluacji poprzednich etapów. Poniżej przedstawiamy kolejne etapy działania w ramach tego schematu:

- └ rekrutacja osób o dobrze dobranych kompetencjach, które stworzą zespół obsługujący granty ze strony miasta,
- └ szkolenie zespołu między innymi przez wizyty studyjne w różnych krakowskich instytucjach,
- └ ustawienie priorytetu pracy na bycie w terenie i żywym kontakcie z grantobiorcami,

ustawienie priorytetu na jakość merytoryczną projektów i jego ewaluację, a nie sztywne trzymanie się podstawowych ustaleń zapisanych w projekcie.

Wzorem „małego grantu” przystąpienie do składania wniosków będzie poprzedzone cyklem sześciu szkoleń (realizowanym w trybie comiesięcznym), które będą się odbywać w różnych instytucjach. Szkolenia mogą dotyczyć takich tematów jak budowanie partnerstw, metody monitoringu i ewaluacji, narzędzia pomocne w rozwiązywaniu konfliktów w zespole / grupie, sposoby budowania projektów uczących się, narzędzia przydatne w budowaniu dobrych relacji, dbanie o higienę pracy, wiedza o rozwoju i potrzebach współczesnych dzieci i młodzieży. Budżet grantu powinien uwzględniać i promować korzystanie z takich form wsparcia jak tutoring i superwizja.

Grant przyznawany będzie na trzyletnie działania, realizowane w partnerstwie z różnymi podmiotami: instytucjami, NGO, firmami, grupami nieformalnymi, a jego celem będzie wspólne tworzenie twórczego środowiska (miejsca) dla rozwoju dzieci i młodzieży.

Ważną cechą tego grantu powinna być jego elastyczność. Wzorem nieistniejącego już grantu Fundacji Orange pomysł zapisany w grantcie powinien być rozumiany jako wieloetapowy proces. W praktyce oznacza to, że beneficjent_ka ma prawo na bieżąco ewaluować swoje działania i zmieniać wybrane elementy pierwotnej koncepcji, w tym części budżetu projektu. Sama zmiana nie powinna być obostrzona koniecznością zmiany zapisów w podstawowej umowie grantowej, a jedynie odbywać się drogą mailową za zgodą urzędowego opiekuna grantu. Każdy projekt powinien mieć „kamienie milowe”, które pomagają zespołowi i uczestni(cz)kom sprawdzić, czy idą w dobrym kierunku. To moment na dostrzeżenie, jakie powstały nowe potrzeby i jak można na nie odpowiedzieć.

Każdy rok może kończyć się wspólnym seminarium, na którym spotkają się wszyscy grantobiorcy oraz grantobiorczynie i wymienią się swoimi doświadczeniami z działania. Będzie to też moment na podsumowanie

projektów i świętowanie ich realizacji. Czas na podziękowanie, gratulacje, nagrody i bal.

Stypendia na rozwój programów edukacji kulturowej w szkołach. Celem jest tutaj wytworzenie atmosfery działania systemowego, które skierowane jest do **każdej krakowskiej szkoły** i funkcjonuje w określonych strukturach, oraz klimatu odpowiedzialności za miasto Kraków i jego rozwój (wśród uczniów, uczennic, nauczycieli_ek i dyrekcji szkoły – robimy coś ważnego dla naszego miasta!). To na pewno kierunek, który gwarantuje przejście z poziomu frekwencyjnej spontaniczności do realnego i możliwego do osiągnięcia znacznego zwiększenia liczebności beneficjentów_ek programów edukacji kulturowej. Może to przynieść wymierne efekty i korzyści zarówno młodym ludziom, nauczyciel(k)om, edukator(k)om kulturowym, jak i miastu i jego zarządcom. Proponujemy **opracowanie i wdrożenie systemu stypendiów na rozwój programów edukacji kulturowej w szkołach wraz z przeznaczeniem ich dla animatorów_ek, nauczycieli_ek i innych osób zajmujących się edukacją, bez pominięcia żadnego z zainteresowanych podmiotów**. Wnioski te wynikają zarówno z ankiet, w których zwłaszcza nauczyciele i nauczycielki (choć także i pracownicy_czki kultury) wskazują na potrzebę dofinansowania przez miasto edukacji kulturowej w sposób maksymalnie otwarty i transparentny. Stypendia będą przeznaczone na działania realizowane w szkołach związane z uruchamianiem projektów i zadań odnoszących się do edukacji kulturowej (prowadzenie grup artystycznych, projekty działań, tworzenie zaplecza dla działań, współpraca z zewnętrznymi partnerami). Obowiązywać będą podobne zasady jak przy grantach, przy czym stypendia będą skierowane do konkretnych osób, które realizują zadania związane z zarządzaniem, koordynacją i rozwojem kompetencji. Udzielenie stypendium będzie połączone z uruchomieniem wsparcia dla szkoły na zadania związane z wdrożeniem programu edukacji kulturowej.

Nauczyciele_ki i animatorzy_ki mają wiele własnych projektów, które mogliby zrealizować, posiadając środki finansowe, np. na nagrody dla

uczniów i uczennic czy współpracę z innymi instytucjami, lekcje plenerowe, wyjazdy: *Filmy puszczam kupione za własne pieniądze. Chociaż wolalbym więcej. O każdą rzecz trzeba bardzo, bardzo prosić. Dostaniemy to, ale wsparcie takimi przedmiotami by się przydało. To są rzeczy, które instytucje powinny dawać. Stworzenie stypendiów na rozwój edukacji kulturowej na pewno przyczyni się do uatrakcyjnienia oferty edukacyjnej miasta, a dodatkowo wzmocni poczucie podmiotowości nauczycieli_ek i innych osób zajmujących się działaniami twórczymi, które (co wynika z ankiet) czują mocną potrzebę bycia docenionymi, zauważonymi i nie uchylają się od działań dodatkowych, ale pod warunkiem, że są w projekcie traktowani podmiotowo i bierze się pod uwagę ich pomysły.*

Podsumowanie

1. W Krakowie pracuje liczne grono animatorów_ek, instruktorów_ek, artystów_ek, edukatorów_ek i nauczycieli_ek zainteresowanych rozwojem edukacji w obszarze szeroko pojętej kultury.
2. Osoby te wykonują bardzo odpowiedzialną i nielekką pracę, są reprezentant-(k)ami dorosłych w świecie dzieci i młodzieży, pomagając im, wspierając ich, ucząc i angażując w relacje, które w przyszłości będą ich podstawą współistnienia i współżycia w społeczeństwie.
3. Osoby te często spotykają się z nieodpowiednim traktowaniem dotyczącym ich zarobków, statusu społecznego, przygotowania miejsca pracy do zadań, które przed nimi postawiono, zasobów do wykorzystania, metod koordynacji ich pracy.
4. W obszarze kultury animatorzy_ki przeżywają zwrot w stronę edukacji przez całe życie, z kolei w obszarze edukacji nauczyciele_ki zmieniają podejście i traktują kulturę jako przestrzeń krytycznej partycypacji i interpretacji.
5. Jednocześnie zarówno szkoły, jak i instytucje kultury czy placówki środowiskowe są rozwijane w duchu profesjonalizacji, podnoszenia wydajności, profesjonalnej obsługi „klientów”. To podejście może słuszne, ale tylko do pewnego stopnia.
6. Oba procesy (4 i 5) zmuszają nauczycieli_ki i animatorów_ki do przekwalifikowania się w stronę moderatorów_ek procesów społecznych, organizatorów_ek wspólnot praktyk edukacyjnych i menadżerów_ek skomplikowanych projektów interdyscyplinarnych.
7. Koncepcja edukacji kulturowej to w pewnym sensie nowy (obiecujący) sposób działań edukacyjnych i animacyjnych w kulturze – przede wszystkim model mogący przywrócić odpowiedni standard organizacji praktyk edu-

cyjnych i kulturowych dla tych osób, które uważają że **mniej znaczy więcej, o lepszej jakości, o głębszym sensie.**

8. Aby program dobrze wystartował, kluczowe jest uruchomienie wsparcia bezpośrednio i szybko trafiającego do odbiorców programu, aby mogli poczuć, że są kluczowymi interesariusz(k)ami programu, a kolejne kroki w programie będą realizowane z nimi, dla nich, na podstawie ich doświadczeń i wytworzonych relacji.
9. Stąd propozycja małych grantów, stypendiów i wielostopniowych grantów rozwojowych dla chętnych do pracy w systemie edukacji kulturowej.

Lista miejskich placówek i instytucji kultury prowadzących edukację w obszarze kultury

Poniżej znajduje się zestawienie placówek w strukturach publicznych instytucji kultury, dla których organizatorem jest Gmina Miejska Kraków, gdzie odbywa się edukacja w obszarze kultury^[1].

PUBLICZNE INSTYTUCJE KULTURY

Nazwa instytucji	Nazwa placówki	Typ organizacyjny	Rodzaj działalności
Balet Dworski „Cracovia Danza”	Balet Dworski „Cracovia Danza”	główny obiekt	teatr
Biblioteka Kraków	Biblioteka Główna – Biblioteka Kraków	główny obiekt	biblioteka
Biblioteka Kraków	Biblioteka Kraków – nowa siedziba	w budowie	biblioteka

[1] Zachęcamy do analizy rozmieszczenia niniejszych placówek na mapie Krakowa. Mapy dostępne są pod adresem: https://drive.google.com/drive/folders/1Zonjc-5XCCUkjfgR7Qgwa4KRpc7_35FW?usp=sharing

Biblioteka Kraków	Biblioteka Kraków – siedziba tymczasowa	biuro	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 1 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 2 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 3 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 4 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 5 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 6 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 7 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 8 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 9 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 10 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 11 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 12 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka

Biblioteka Kraków	Filia nr 13 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 14 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 15 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 16 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 17 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 18 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 19 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 20 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 21 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 22 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 23 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 24 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 25 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka

Biblioteka Kraków	Filia nr 26 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 27 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 28 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 29 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 30 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 31 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 32 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 33 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 34 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 35 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 36 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 37 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 38 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka

Biblioteka Kraków	Filia nr 39 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 40 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 41 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 42 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 43 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 44 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 45 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 46 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 47 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 48 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 49 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 50 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 51 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka

Biblioteka Kraków	Filia nr 52 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 53 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 54 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 55 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Filia nr 56 Biblioteki Kraków	filia	biblioteka
Biblioteka Kraków	Klub Dziennikarzy „Pod Gruszką”	klub	ośrodek kultury
Capella Cracoviensis	Capella Cracoviensis	biuro	instytucja muzyczna
Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Klub Kultury Mydlniki	filia	centrum kultury
Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Klub Kultury „Chełm”	filia	centrum kultury
Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Klub Kultury „Przegorzały”	filia	centrum kultury
Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Klub Kultury „Wola”	filia	centrum kultury
Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Klub Kultury „Wena”	filia	centrum kultury
Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	główny obiekt	centrum kultury

Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Klub Kultury „Łokietek”	filia	centrum kultury
Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”	Klub Kultury „Paleta”	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Aleksandry	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Skotniki	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Kliny	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Pychowice	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Kostrze	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Tyniec	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Dwór Czczów	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Soboniewice	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Przewóz	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Piaskownica	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Wola Duchacka	filia	centrum kultury

Centrum Kultury Podgórze	Klub Zbydniowice	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Wróblowice	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Teatr Praska 52	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Ośrodek Ruczaj	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Ośrodek Ruczaj	w budowie nowa siedziba	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Rybitwy	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Centrum Kultury Podgórze	główny obiekt	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Centrum Sztuki Współczesnej Solvay	filia	centrum kultury
Centrum Kultury Podgórze	Klub Iskierka	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Zespół Pieśni i Tańca „KRAKOWIACY”	Ośrodek Kultury Zespół Pieśni i Tańca „KRAKOWIACY”	główny obiekt	ośrodek kultury i zespół
Galeria Sztuki Współczesnej Bunkier Sztuki	Galeria Sztuki Współczesnej Bunkier Sztuki	główny obiekt	galeria
Instytut Kultury Willa Decjusza	Instytut Kultury Willa Decjusza	główny obiekt	instytut kultury
Krakowski Teatr – Scena STU	Krakowski Teatr – Scena STU	główny obiekt	teatr

Krakowski Teatr VARIETE	Krakowski Teatr VARIETE	główny obiekt	teatr
Krakowskie Biuro Festiwalowe	Międzynarodowe Centrum Kongresowe ICE	centrum kongresowe	centrum kongresowe
Krakowskie Biuro Festiwalowe	Centrum Literatury i Języka „Planeta Lem”	w budowie	ośrodek/ centrum kultury
Krakowskie Biuro Festiwalowe	Pawilon Wyspiańskiego	dział literacki	centrum / ośrodek kultury
Krakowskie Biuro Festiwalowe	Pawilon Wyspiańskiego	centrum informacji	centrum informacji
Krakowskie Biuro Festiwalowe	Powisłe 11	centrum informacji	centrum informacji
Krakowskie Biuro Festiwalowe	Krakowskie Biuro Festiwalowe	biuro	biuro festiwalowe
Krakowskie Forum Kultury	Klub Malwa	filia	dom / centrum kultury
Krakowskie Forum Kultury	Klub Kazimierz	filia	dom / centrum kultury
Krakowskie Forum Kultury	Klub Strych	filia	dom / centrum kultury
Krakowskie Forum Kultury	Krakowskie Forum Kultury	główny obiekt	dom / centrum kultury
Krakowskie Forum Kultury	Integracyjny Klub Kultury Olsza	filia	dom / centrum kultury

Krakowskie Forum Kultury	Ośrodek Dokumentacji I Inicjatyw Artystycznych Piwnica Pod Baranami	filia	dom / centrum kultury
Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa „Nila”	Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa „Nila”	główny obiekt	muzeum
Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie	Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie – Biuro	biuro	muzeum
Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie	Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie	obiekt główny	muzeum
Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie	Muzeum Historii Fotografii w Strzelnicy Garnizonowej na Woli Justowskiej	filia	muzeum
Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie	Centrum wystawienniczo-edukacyjne MHF w zabytkowej zbrojowni Twierdzy Kraków	w budowie	muzeum
Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie	Ogród Doświadczeń im. Stanisława Lema	filia	centrum nauki
Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie	Hangar Czyżyny	w budowie	muzeum
Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie	Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie	główny obiekt	muzeum

Muzeum Krakowa	KL Płaszów	filia	miejsce pamięci
Muzeum Krakowa	Muzeum Nowej Huty	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Podziemna Nowa Huta	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Apteka Pod Orłem	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Kamienica Hipolitów	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Wieża Ratuszowa	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Rynek Podziemny	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Pałac Krzysztofora	główny obiekt	muzeum
Muzeum Krakowa	Barbakan	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Dom Zwierzyniecki	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Thesaurus Cracoviensis	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Fabryka Emalia Oskara Schindlera	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Celestat	filia	muzeum

Muzeum Krakowa	Siedziba Główna	biuro	muzeum
Muzeum Krakowa	Mury Obronne	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Ulica Pomorska	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Muzeum Podgórze	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Stara Synagoga	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Muzeum Teatralne	filia	muzeum
Muzeum Krakowa	Rydlówka	filia	muzeum
Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAK	Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAK	główny obiekt	muzeum
Nowohuckie Centrum Kultury W Krakowie	Nowohuckie Centrum Kultury W Krakowie	główny obiekt	centrum kultury
Orkiestra Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa Sinfonietta Cracovia	Orkiestra Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa Sinfonietta Cracovia	biuro	instytucja muzyczna
Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida	ArtZona	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida	Ośrodek Kultury Im. Cypriana Kamila Norwida	główny obiekt	centrum kultury

Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida	Klub Kuźnia	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Mirage	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Herkules	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Jędrus	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Karino	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub 303	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Dukat	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Pod Kasztanami	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Krzesławice	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Aneks	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Wersalik	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Jedność	filia	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Zgody	filia	centrum kultury

Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	biuro	centrum kultury
Ośrodek Kultury Kraków-Nowa Huta	Klub Kultury Zakole	filia	centrum kultury
Teatr „Bagatela” im. Tadeusza Boya- Żeleńskiego	Teatr Bagatela im. T. Boya – Żeleńskiego	główny obiekt	teatr
Teatr „Bagatela” im. Tadeusza Boya- Żeleńskiego	Scena na Sarego 7	filia / scena	Teatr
Teatr „Bagatela” im. Tadeusza Boya- Żeleńskiego	Strefa K-805	filia / scena	teatr
Teatr „Łaźnia Nowa”	Teatr „Łaźnia Nowa”	główny obiekt	teatr
Teatr KTO	Teatr KTO – nowa siedziba	w budowie	teatr
Teatr KTO	Teatr KTO	biuro	teatr
Teatr Ludowy	Teatr Ludowy	główny obiekt	teatr
Teatr Ludowy	Teatr Ludowy – Scena Pod Ratuszem	filia / scena	teatr
Teatr Ludowy	Scena Stolarska	scena	teatr
Teatr Groteska	Teatr Groteska	główny obiekt	teatr

PLACÓWKI OŚWIATOWE

Nazwa instytucji	Nazwa Placówki	Typ organizacyjny	Rodzaj działalności
Szkoła Muzyczna I Stopnia nr 1 im. Stanisława Wiechowicza w Krakowie	Szkoła Muzyczna I Stopnia nr 1 im. Stanisława Wiechowicza w Krakowie	główny obiekt	szkoła muzyczna
Szkoła Muzyczna I i II Stopnia im. Bronisława Rutkowskiego w Krakowie	Szkoła Muzyczna I i II Stopnia im. Bronisława Rutkowskiego w Krakowie	główny obiekt	szkoła muzyczna
Centrum Młodzieży im. dr. Henryka Jordana w Krakowie	Centrum Młodzieży im. dr. Henryka Jordana w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Centrum Młodzieży im. dr. Henryka Jordana w Krakowie	Centrum Młodzieży im. dr. Henryka Jordana w Krakowie – Filia nr 1 w Krakowie pn. Ośrodek Edukacji Obywatelskiej	filia	młodzieżowy dom kultury
Staromiejskie Centrum Kultury Młodzieży w Krakowie	Staromiejskie Centrum Kultury Młodzieży w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury

Staromiejskie Centrum Kultury Młodzieży w Krakowie	Klub Środowiskowy „Kazimierz” (SCKM) – Pracownia Animacji Środowiskowej	filia	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury przy ul. Grunwaldzkiej w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury przy ul. Grunwaldzkiej w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury „Dom Harcerza” im. prof. Aleksandra Kamińskiego w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury „Dom Harcerza” im. prof. Aleksandra Kamińskiego w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury przy al. 29 Listopada w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury przy al. 29 Listopada w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury „Dom Harcerza” w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury „Dom Harcerza” w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury „Dom Harcerza” w Krakowie	Ośrodek Szkolno-Wypoczynkowy „Fort 39” w Krakowie	filia	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury „Dom Harcerza” w Krakowie	9 Ośrodek Rekreacji i Rehabilitacji Konnej „Tabun” w Krakowie	filia	młodzieżowy dom kultury

Międzyszkolny Ludowy Zespół Pieśni i Tańca „Krakowiak” w Krakowie	Międzyszkolny Ludowy Zespół Pieśni i Tańca „Krakowiak” w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Krakowie	filia	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury im. Andrzeja Bursy w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury im. Andrzeja Bursy w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury im. Janusza Korczaka w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury im. Janusza Korczaka w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury im. Janusza Korczaka w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury im. Janusza Korczaka w Krakowie	filia	młodzieżowy dom kultury
Młodzieżowy Dom Kultury Fort 49 „Krzesławice” w Krakowie	Młodzieżowy Dom Kultury Fort 49 „Krzesławice” w Krakowie	główny obiekt	młodzieżowy dom kultury

PLACÓWKI POMOCY SPOŁECZNEJ

Nazwa instytucji	Nazwa Placówki	Typ organizacyjny	Rodzaj działalności
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	biuro	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL1) Program Aktywności Lokalnej „Jezioroko”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL2) Program Aktywności Lokalnej „Streetwork – odkryj potencjał osiedla”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL3) Program Aktywności Lokalnej „Ugorek”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL4) Program Aktywności Lokalnej „Stare Podgórze/Zabłocie”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL5) Program Aktywności Lokalnej „Na Olszy”	filia	centrum aktywności lokalnej

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL6) Program Aktywności Lokalnej „Sikorki”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL7) Program Aktywności Lokalnej „Siemaszki”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL8) Program Aktywności Lokalnej dla mieszkańców Dzielnicy XVI	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL9) Program Aktywności Lokalnej „Zesławice i Kantorowice”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL10) Program Aktywności Lokalnej „Na Skarpie”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL11) Program Aktywności Lokalnej „Azory”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL12) Program Aktywności Lokalnej „Rybitwy/Przewóz”	filia	centrum aktywności lokalnej

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL14) Program Aktywności Lokalnej „Znaczenie rodziny”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL15) Program Aktywności Lokalnej skierowany do rodzin zastępczych spokrewnionych i niezawodowych z terenu Gminy Miejskiej Kraków	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL13) Program Aktywności Lokalnej „Krzemieńska”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL16) Program Aktywności Lokalnej „Znaczenie rodziny”	filia	centrum aktywności lokalnej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	(PAL17) Program Aktywności Lokalnej dla Dzielnicy XV	filia	centrum aktywności lokalnej

INNE PLACÓWKI I PODMIOTY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNĄ W OBSZARZE KULTURY, Z KTÓRYMI WSPÓŁPRACUJE MIASTO KRAKÓW (WYBRANE PRZYKŁADY)

Niepubliczne świetlice dla dzieci i młodzieży	
Placówki wsparcia dziennego	https://mops.krakow.pl/?dok_id=212215
SPOT Siemacha	http://siemachaspot.pl/
Świetlica Przyszań	http://swietajadwiga.diecezja.pl/instytucje/swietlica-dla-dzieci-przystan/
Niepubliczne placówki oświatowe o charakterze młodzieżowego domu kultury / ogniska artystycznego	
Niepubliczna Pozaszkolna Specjalistyczna Placówka Oświatowo – Wychowawcza „Edukacja Artystyczna Dzieci”	http://www.edukacjaartystyczna.pl/#kontakt
Katolicki Dom Kultury im. ks. kard. A.S. Sapiehy	http://www.kdksapieha.vbiz.pl/intro.html
Centrum Kultury im. Świętej Jadwigi	http://swietajadwiga.diecezja.pl/instytucje/centrum-kultury-sw-jadwigi/
Organizacje pozarządowe pracujące z dziećmi i młodzieżą	
FUNDACJA „NIEZALEŻNY INSTYTUT EDUKACJI EMOCJONALNEJ”	http://instytutemocji.pl/
Centrum Profilaktyki i Edukacji Społecznej PARASOL	https://parasol.org.pl/
Teatr Nowy Proxima	https://www.teatrnowy.com.pl/projekty/
Państwowe szkoły artystyczne w Krakowie	

Zespół Państwowych Szkół Plastycznych	http://zpspkrakow.edu.pl/
Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. Mieczysława Karłowicza w Krakowie	http://zpsmuz.pl/
Niepubliczne i publiczne szkoły o profilu artystycznym / z klasami artystycznymi	
Liceum Aktorskie	http://www.lartstudio.krakow.pl/index.php
Instytucje Kultury Województwa Małopolskiego w Krakowie	
Filharmonia im. Karola Szymanowskiego w Krakowie	http://www.filharmonia.krakow.pl/
Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie	https://www.idmjp2.pl/index.php/pl/
Małopolski Instytut Kultury w Krakowie	http://mik.krakow.pl/
Małopolskie Centrum Nauki Cogiteon w Krakowie	https://cogiteon.pl/
Muzeum Archeologiczne w Krakowie	http://ma.krakow.pl/
Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie	https://www.etnomuzeum.eu/
Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie	http://www.muzeumlotnictwa.pl/muzeum/
Opera Krakowska	https://www.opera.krakow.pl/
Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie	https://www.cricoteka.pl/pl/

Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie	https://teatrwnakrakovie.pl/
Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	https://www.rajska.info/
Państwowe Instytucje Kultury w Krakowie	
Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie	https://mck.krakow.pl/
Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie	https://stary.pl/pl/
Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki	https://wawel.krakow.pl/
Muzeum Narodowe w Krakowie	https://mnk.pl/
Instytut Książki	https://instytutksiazki.pl/
Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej MANGGHA	https://manggha.pl/
Instytut Literatury	https://instytutliteratury.eu/
Placówki doskonalenia nauczycieli	
Małopolski Niepubliczny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli – Grupa Kangur OTE	https://mnodn.kangur.edu.pl/kalendarz.php
Zarząd Zieleni Miejskiej	
Centrum Symbioza	https://symbioza-krakow.pl/
Prywatne placówki edukacyjne	
Bricks 4 Kidz Kraków	https://www.bricks4kidz.com.pl/krakow/
Myślnik Kreatywna Edukacja	http://myslnik.edu.pl/
Centrum Edukacji Muzycznej Amoroso	http://szkola.amoroso.pl/

Domin Kraków RYSUNEK – MALARSTWO – DIGITAL PAINTING	https://domin-krakow.pl/
Centrum Rozwoju Dziecka i Rodzica PESTKA	https://centrumpestka.pl/
Instytucje zajmujące się kreatywną edukacją	
Odyseja Umysłu	https://odyseja.org/eliminacje-regionalne-krakow/co-trzeba-wiedziec/
Uniwersytet Dzieci	https://uniwersytetdzieci.pl/
Pozarządowe lub prywatne pracownie / instytucje twórcze	
Pracownia K	https://www.pracowniak.pl/
Teatr Figur	http://teatrfigur.pl/
Dzieci w naturę	https://dzieciwnature.pl/
Sztukolotnia	http://warsztaty-sztukolotnia.blogspot.com/p/o-nas.html
Teatr Nowy Proxima	https://www.teatrnowy.com.pl/projekty/
Instytuty kulturalne	
GOETHE-INSTITUT W KRAKO- WIE	https://www.goethe.de/ins/pl/pl/sta/kra.html
Instytut Francuski	https://www.institutfrancais.pl/
Uniwersytety (wydziały)	
Wydział Sztuki UP	http://www.wydzialsztuki.up.krakow.pl/
Festiwale (dla dzieci i młodzieży)	
Festiwal Literatury Dla Dzieci organizowany przez Fundację Burza Mózgów	https://fidd.pl/

Festiwal Teatrów Dla Dzieci „Podskoki i wykręty” organizowany przez Teatr Figurki – scenę dla najmłodszych Teatru Figur Kraków	http://podskokiiwykrety.pl/
Festiwal Filmów dla Dzieci i Młodzieży Kinolub	https://kinolub.pl/kontakt/
Prywatne szkoły tańca dla dzieci	
JDC DANCE STUDIO	http://www.jdcdance.pl/
Księgarniokawiarnie (program dla dzieci)	
Zgody 7	https://www.facebook.com/NOWAWHUCIE/
Książkoteka	http://www.ksiazkoteka.com.pl/
Główna Księgarnia Naukowa	https://www.facebook.com/G%C5%82%C3%B3wna-Ksi%C4%99garnia-Naukowa-Krak%C3%B3w-GKN-100799413307002/
Kluby i świetlice spółdzielni mieszkaniowych	
Klub Jordanówka	http://www.smwidok.krakow.pl/jordanowka-zaprasza/
Klub Kultury Zachęta	https://klubzachetasm.jimdo.com/
Instytucje harcerskie	
ZHP	https://krakowska.zhp.pl/
ZHR	http://www.malopolska.zhr.pl/
MakerSpace / FabLab	
MakerSpace Kraków	https://www.facebook.com/makerspacekrakow/?ref=py_c
Wytwórnia	https://wytworniakrakow.pl/
Szkoły i placówki oświatowe – działalność kulturalna i artystyczna	
Teatr Szkolny	http://iv-lo.krakow.pl/teatr-szkolny/

Kina studyjne	
Pod Baranami	https://www.kinopodbaranami.pl/
Kika	http://www.kinokika.pl/
Agrafka	http://www.kinoagrafka.pl/

PRZYKŁADY PROJEKTÓW DOFINASOWANYCH W RAMACH OTWARTEGO KONKURSU OFERT „WZBOGACENIE OFERTY KULTURALNEJ MIASTA – WYDARZENIA KULTURALNE I ARTYSTYCZNE” W DZIEDZINIE: EDUKACJA KULTUROWA

AYA Found	Widziane z okna. Wyspiański – obraz przepływającego świata
Bookowy Dom	Kod Krakowa – kampania edukacyjna, oparta o grę planszową i internetową platformę wiedzy
CSW WIEWIÓRKA	8. Wodna Masa Krytyczna. Warsztaty, spotkania, koncerty i akcje na Wiśle
Fundacja Laboratorium Sztuki	Historia jednego obrazu
Fundacja Miasto Literatury	Re-Generacje: twórcze warsztaty międzypokoleniowe dla Krakowian
Fundacja Ukryte Skrzydła	Zobacz, jak mówisz
Fundacja Sztuki Nowej ZNACZY SIĘ	Lokalny-kulturalny

Fundacja Nauka i Kultura	Weźże # Chodźże
Fundacja Obraz w pigułce	Obraz w pigułce
Fundacja Od Kultury	Obrus / Obraz Krakowian
Fundacja Wszyscy Obecni	Podwórka żyją Wyspiańskim!
Fundacja Promocji Kultury Artystycznej, Filmowej i Audiowizualnej Etiuda&Anima	Gotowanie na ekranie – Kraków Europejską Stolicą Kultury Gastronomicznej
Instytut Dziedzictwa	Cudowna Moc Bukietów
Stowarzyszenie „Zajawka”	„70 wersów Nowej Huty” – hip hopowe obchody jubileuszu 70-lecia Nowej Huty
Stowarzyszenie Kulturalno-Turystyczne Viator	Gra architektoniczna na 70-lecie Nowej Huty
Stowarzyszenie PODGORZE.PL	XVIII Podgórskie Dni Otwartych Drzwi
Stowarzyszenie PODGORZE.PL	Made in Podgórze / Zrobione w Podgórzu – wystawa plenerowa 1 września-1 października 2019
Stowarzyszenie Prawy Brzeg	SIŁA MIŁOŚCI. Koncert Pamięci Ofiar Obozu w Ravensbrück
Stowarzyszenie Otwarte Mieszkania	III edycja Festiwalu Otwarte Mieszkania w Krakowie
Stowarzyszenie Spółdzielni Muzycznej	Otwórz uszy. Tu i teraz. Nowa Huta 2019

Stowarzyszenie Przyjaciół Nowej Huty	Cudze chwalicie? Nową Hutę poznajcie!
Stowarzyszenie Przyjaciół Nowej Huty	Nowohuckie podróże Pana Dyni – warsztaty oraz opracowanie i wydanie materiałów edukacyjnych dotyczących historii, kultury i sztuki nowohuckich dzielnic
Stowarzyszenie Artystyczno-Edukacyjne „Jazzowy Kraków”	XXIII Międzynarodowa Letnia Akademia Jazzu
Towarzystwo Przyjaciół Bronowic	Gorset bronowicki. Etnografia, archiwalia, inspiracje

Spis treści

Wprowadzenie	— 5
Punkt wyjścia. Kultura i edukacja kulturowa w Krakowie	— 13
Kluczowe wnioski i rekomendacje	— 19
Metodologia i opis zrealizowanych prac badawczych	— 25
Program rozwoju edukacji kulturowej jako program wykonawczy	— 33
Edukacja kulturowa – pojęcie kluczowe i zbędne	— 37
Szkoła. Punkt ciężkości w rozwoju edukacji kulturowej	— 43
Infrastruktura współpracy – oczekiwania i potrzeby	— 47
Kluczowe zagadnienia do analizy praktyk edukacyjnych i animacyjnych	— 59
Wspólnoty praktyk i uczenie umiejscowione	— 71
Programy edukacji kulturowej i kulturalnej w Polsce	— 81
Rekomendacje na start	— 85
Podsumowanie	— 91
Lista miejskich placówek i instytucji kultury prowadzących edukację w obszarze kultury	— 93

Jaki program edukacji kulturowej w Krakowie?

Diagnoza edukacji w obszarze kultury

Kraków 2020

Wydawca:

Małopolski Instytut Kultury w Krakowie

30-233 Kraków, ul. 28 Lipca 1943 17 C

tel.: (12) 422 18 84, www.mik.krakow.pl

Dyrektorka: Joanna Orlik

Koordinacja projektu: Piotr Knaś

Realizacja badań terenowych i analiz:

Magdalena Nowak, Adrian Kargul, Izabela Buczyńska, Aleksandra Lubas,
Paulina Nowaczewska, Zofia Gaweł, Tomasz Ryszawy, Aleksandra Kopańska,
Ula Szkwarek, Katarzyna Bednarczuk, Patrycja Bojdo, Natalia Smyk,
Magdalena Partyka, Ewa Mech, Aleksandra Małecka, Aneta Szkaradek,
Jakub Mirek, Ilona Morawska, Paulina Słomka

Redakcja publikacji: Piotr Knaś

Autorzy i autorki publikacji:

Piotr Knaś, Jacek Gądecki, Wojciech Kowalik, Beata Cyboran, Julia Kluzowicz,
Anna Nacher, Dariusz Martynowicz, Weronika Idzikowska, Anna Grajewska

Redakcja językowa i korekta: Magdalena Petryna

Projekt okładki: Kira Pietrek

Układ typograficzny serii: Maciej Grochot

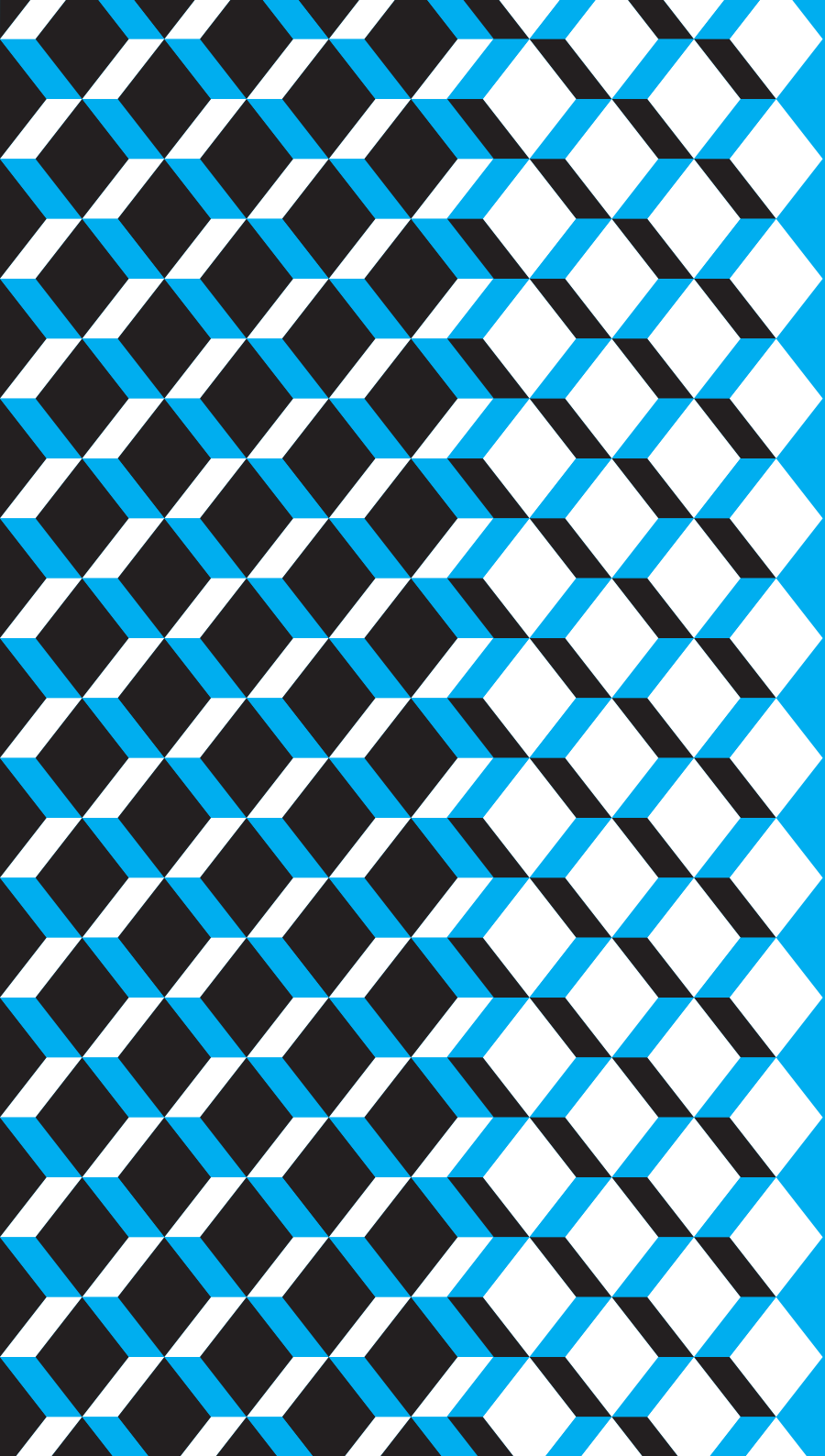
Skład i łamanie: Anna Papiernik

ISBN 978-83-61406-78-5

Publikacja wydana na zlecenie Urzędu Miasta Krakowa.

Inspiracją do stworzenia ornamentu na okładce była zabrytkowa posadzka Collegium Maius w Krakowie

ISBN 978-83-61406-78-5

wydawnictwo mik

